

Úvod

Žena byla a je jedním z nejčastějších námětů a témat výtvarného umění. Na ztvárnění ženy lze od pradávna sledovat, jak se proměňoval estetický a erotický ideál krásy, ale také jak se proměňovalo postavení ženy ve společnosti. Žena byla vždy zobrazována ve vztahu k vlastní nebo jiné kráse, ať se jednalo o krásu ženy jako matky, která je nositelkou lidského rodu a ochránářským symbolem, duchovní krásu ženy, nebo krásu ženského těla v intimní chvíli její nahoty. Na ztvárnění ženy ve fotografii jsem se zaměřila z více důvodů. Jednak lze na tomto námětu dobře pozorovat, jak se vyvíjela vyjadřovací forma fotografie. A také se jedná se o médium, které se začalo využívat teprve před 160 lety. Od té doby nastalo mnoho zlomových událostí, které zásadně ovlivnily společenskou pozici ženy a její estetické ztvárnění až do dnešní podoby. Zobrazení ženy ve fotografii tak slouží jako věrná dokumentace této postupné proměny.

Dnes se s obrazem ženy často setkáváme v médiích. Jejich vliv na společnost neustále stoupá. Média společnost nejen pasivně reflektují, ale také ji formují a vytvářejí a tak hrozí utváření názorů na základě pasivního přijímání vizuálních sdělení bez přemýšlení. Proto je nutné, již u dětí rozvíjet kritické čtení vizuálních obrazů. Prostřednictvím fotografie je možno vnímání světa rozvíjet a ovlivňovat, tudíž je velmi potřebné toto médium zařadit do výuky výtvarné, mediální a sociální výchovy.

Bakalářskou práci jsem rozdělila na část teoretickou, praktickou a didaktickou. Jednotlivé části na sebe navazují. V teoretické a didaktické se opírám o odbornou literaturu a odborné prameny, praktická část reflektuje můj vlastní názor a pohled na danou tematiku.

V teoretické části se snažím o ucelený koncept, který mapuje různé způsoby ztvárnění ženy ve fotografii od počátku až po současnost. Zaměřila jsem se na jednotlivé oblasti, kde se žena vyskytuje jako námět pro fotografii. První oblast se soustředí na počátek fotografie, jedná se období, kdy ještě nebyla fotografie uznávaná jako umělecky hodnotná. Druhá oblast zahrnuje období, kdy se fotografie

stává novým uměleckým médiem a nabízí tak široké možnosti pro ztvárnění ženy. Ve třetí oblasti jsem se zaměřila na módní fotografii, která dobře slouží i jako dokumentace společnosti dané doby a odráží její představy o ideálu ženy. V poslední oblasti mapuji obraz ženy v dnešních médiích. Celá teoretická část je podložena fotografickými ukázkami jednotlivých autorů.

V praktické části popisuji koncept své multimediální práce, která je založena na fotografickém základě. Práce vychází z mého pohledu na dokonalou ženu, tak jak nám ji prezentují média v dnešní západní společnosti. Požadavky na dokonalou ženu jsou vysoké: stoprocentní krása, stoprocentní úspěch v povolání, stoprocentně fungující rodina a partnerství. Na tři sta procent může však fungovat pouze robot. Proto jsem si pro svou výtvarnou práci zvolila heslo „dokonalá žena = robot“.

Didaktická část navazuje na část teoretickou a praktickou. Na základě obsahově složitějších témat, jsem zadání pro vyučování výtvarné výchovy zaměřila na střední a vysoké školy. V zadání jsem přihlédla k požadavkům rámcového vzdělávacího programu. Témata mají sociálně-kulturní charakter a vztahují se k lidské existenci. Úkoly jsou založené na fotografickém základě a jsou koncipované tak, aby byly atraktivní pro obě pohlaví.

ČÁST TEORETICKÁ

1. Zobrazení ženy ve fotografii

První fotografie, které vznikaly v období jejího vynálezu, byly spíše experimentálního charakteru. V polovině devatenáctého století se toto médium začalo pomalu rozšiřovat a zrodily se první fotografie, na kterých byla zachycena celá postava nebo portrét. Tak se na fotografii poprvé objevila i žena. Fotografie sloužila pouze jako ilustrace skutečnosti a nebyla jí přisuzována umělecká hodnota. Od samého počátku však byla obdivována za její dokumentární věrnost a často byla srovnávána s malbou. V průběhu druhé poloviny devatenáctého století se fotografie stále častěji stávala oblíbeným médiem. Počátkem dvacátého století už bylo jasné, že se zde zrodil nový a jedinečný výrazový a komunikační prostředek v umění. Fotografové začali upouštět od piktorálních tendencí, kde bylo hlavním cílem co nejvíce přiblížit vzhled fotografie k malbě, a tak začali přiznávat a naplno využívat její technické možnosti. Počátkem dvacátého století se začala naplno rozšiřovat také módní fotografie, kde už nebylo hlavním cílem fotografa zaznamenat svůj individuální pohled na ženu, ale vystihnout obraz ideální ženy dané doby. Tak se s vývojem fotografie proměňovalo také ztvárnění ženy a pojmání ženství.

Fotografie byla vynalezena v období velké průmyslové revoluce. Byla to doba rozsáhlých společenských, kulturních a politických změn, které zasáhly většinu států světa. Významnou roli hráli také nové vědecké a technologické objevy, které měly za následek zlepšení životní úrovně obyvatel industrializovaných zemí. Tradiční feudální vazby byly definitivně zpřetrhány a bylo zrušeno nevolnictví. Došlo k nárůstu a rozvoji střední třídy, která tak získala větší vliv a lepší postavení. Zlepšovala se také pozice žen ve společnosti, právně však byly nadále závislé na mužích. Vznikala první ženská hnutí, která vyžadovala pro ženy stejná politická práva jako muži a rovnost ve vzdělání. Postupně se rozšiřovala občanská práva a svobody, pojem veřejnost se začal chápat v dnešním moderním smyslu. Důležité bylo veřejné mínění, které se šířilo pomocí novin a informovalo občany o dění doma i ve světě. Počátkem dvacátého století se do pracovního procesu pomalu zapojovaly i ženy. Společnost se demokratizovala a postupně se zavádělo všeobecné volební právo. Důležitou roli v emancipaci ženy sehrála první světová válka. Muži museli odejít

bojovat a tak bylo nutné, aby se ženy naplno zapojily do pracovního procesu. Tak se poprvé ukázalo, že jsou ženy soběstačné a že zvládnou vykonávat stejnou práci jako muži. Tuto skutečnost definitivně utvrdila druhá světová válka. Po jejím skončení došlo k zásadním změnám ve společnosti. Byly stanoveny zákony, které zajišťovaly stejná práva na vzdělání a získání pracovní pozice, rozhodující byly pouze schopnosti a vlastnosti individuálního jedince. Svět se rozdělil na kapitalistické a komunistické bloky. V kapitalistických zemích vizuální média postupně ovládla veřejný prostor a začala výrazně ovlivňovat celou společnost, čímž přirozeně pokračovala emancipace ženy. Zcela jiná situace byla v komunistickém bloku, kde se idealistický plán postupně proměnil v útlak všech lidí. Po pádu komunistického režimu byly zavedeny stejné normy jako v kapitalistických zemích, netrvalo dlouho a také zde došlo k explozivnímu vývoji vizuálních médií a s ním související konzumní způsob života. Vliv médií neustále vzrůstá a jejich používání se stalo každodenní záležitostí. Jedinec skrze ně získává informace, které ovlivňují jeho názory a hodnoty. Běžně také slouží jako prostředek zábavy a rozptýlení. Žijeme v kultuře, kde média společnost už nejen pasivně reflektují, ale také ji formují a vytvářejí. Významné postavení dnes zaujímá digitální fotografie, kterou lze pomocí grafických programů přikrášlit a tím představuje ideální prostředek pro reklamní průmysl.

1.1 Žena v rané fotografii

Krátce po zrodu fotografie většina autorů toto médium nevyužívala s uměleckou ambicí. Fotografie sloužila pouze jako ilustrace skutečnosti a nebyla jí přisuzována umělecká hodnota a fotografování bylo považováno za řemeslnou činnost. Od samého počátku však byla obdivována její dokumentární věrnost zachycení obrazu skutečnosti, diskutovalo se o její možné funkci a často byla srovnávána s malbou. První fotografie byly spíše experimentálního charakteru, jednalo se například o motiv pohledu z okna ateliéru. Po jejím rozšíření se na fotografii začala objevovat také celá postava nebo portrét, a tak se na fotografii poprvé objevila i žena.

Populární byly aranžované fotografie portrétů na zakázku, které měly reprezentativní úlohu. Fotografové měli speciálně zařízené ateliéry a fotografování jim přinášelo obživu. Fotografie tak nahradily malbu portrétů na zakázku, tradice zobrazování tohoto námětu však zůstala stylisticky podobná. Ačkoliv se jednalo o poměrně drahou službu, byla již pro širší veřejnost dostupnější, a tak přestal být portrét výsadou šlechty a významných osobností. Někteří fotografové už tehdy přemýšleli nad uměleckou hodnotou fotografie. Z té doby se zachovalo pár soukromých sbírek, kde fotografovaná osoba sloužila jako anonymní model pro zobrazení určitého tematického námětu. Výraz modelu a celá kompozice směřovaly k vyjádření určitého záměru autora. Uměleckého účinku se snažili dosáhnout tak, že vzhled, kompozici a nasvícení scény přiblížili co nejvíce malbě nebo grafice. Jedná se o piktorální tendenci, která se nejvíce uplatňovala na přelomu devatenáctého a dvacátého století.

Za průkopníka portrétní fotografie je považován Felix Nadar. Na rozdíl od jiných portrétistů té doby dokázal své modely zachytit s přirozeným výrazem ve tváři, který vypovídal o jejich povaze a osobnosti. Výhodou pro jeho tvorbu byla dlouholetá činnost karikaturisty a předchozí práce v divadle, kde se seznámil s mnoha umělci, které později portrétoval. Je autorem fotografií portrétů herečky Sarah Bernhardt (obrázek 1), které jsou považované za jeho nejinspirativnější díla. Fotografie vycházejí z tradic portrétní malby, důmyslně proti sobě klade světlé a tmavé partie, které zvyšují plastické působení fotografie. Aby vyzdvihl samotnou krásu herečky, vyhnul se rušivým rekvizitám a jiným ozdobám. Jediným dekorativním prvkem je tu drapérie, do které je žena oděná. Látka, která nenápadně sklouzává dolů po rameni, dodává fotografii jistý náboj smyslnosti a nechává herečku působit křehce.

Obrázek 1 - Felix Nadar

S obzvláště velkým citem fotografovala portréty žen Julie Margaret Cameronová. Svůj první fotoaparát dostala ke svým čtyřicátým osmým narozeninám, techniku se však naučila velmi rychle ovládat a vytvořila si svůj vlastní a originální styl. Její portréty byli pečlivě komponované a měli oduševnělou atmosféru. Stěžejní pro ni bylo zachytit krásu, která se, dle jejích slov, odehrávala všude kolem ní. Často portrétovala ženy viktoriánské doby a snažila se zachytit kouzlo a půvab jejich osobnosti. S velikou oblibou fotografovala náměty s mytologickou tematikou, které

ženu vyobrazují jako něžnou oduševnělou bytost. Řídila se piktorálními tendencemi a jako jedna z prvních usilovala o povznesení fotografie na umění. Ženy na jejích fotografiích už nejsou pouhé estetické objekty, ale vyzařují vnitřní duševní rozpoložení. Její fotografie inspirovaly mnoho dalších fotografů a dostalo se jí velikého uznání, což bylo v té době obzvláště pro ženu velmi neobvyklé.

Obrázek 2
Julie Margaret Cameronová

Obrázek 3
Julie Margaret Cameronová

Častým motivem rané fotografie byl také ženský akt. Většinou se jednalo o fotografie anonymních autorů, které měly erotický podtext. Tyto fotografie se dají označit za první pornografické snímky v historii. Jejich pořizování bylo nelegální a nesměly se šířit. Pokud se takovéto fotografie u někoho objevily, byly zabavené a dotyčnému hrozilo odnětí svobody. Přesto byly tyto fotografie mezi muži velmi populární a nebylo příliš obtížné snímky nahých žen (samozřejmě nelegálně) zakoupit. Ženy na fotografiích představují ideál krásy oné doby, kdy bylo předností mít spíše „baculatější“ postavu. Strojené pózy je nechávají působit křehce a naivně.

V devatenáctém století byly pouze dvě výjimky, kdy se směly pořizovat fotografie nahého lidského těla. Za prvé se jednalo o fotografie aktů, které sloužily k vědeckým a studijním účelům. Za druhé a pro historii fotografie mnohem důležitější fotografie jsou však fotografie aktů, které sloužily malířům jako předlohy pro skicování.

Výhoda byla v tom, že malířům už nemusely pózovat nahé modely. Ve fotografii se sledovaly malířské vzory, model byl fotografován v různých postojích a polohách. Fotografie byly označené pořadovým číslem, podle kterého si je malíři u fotografií objednávali. Někteří malíři buď samostatně, nebo ve spolupráci s fotografem, fotografovali své vlastní akty, které komponovali do prostoru podle své představy o budoucím obraze. Obzvláště tyto fotografie se dají považovat za samostatně umělecky hodnotné.

Obrázek 4

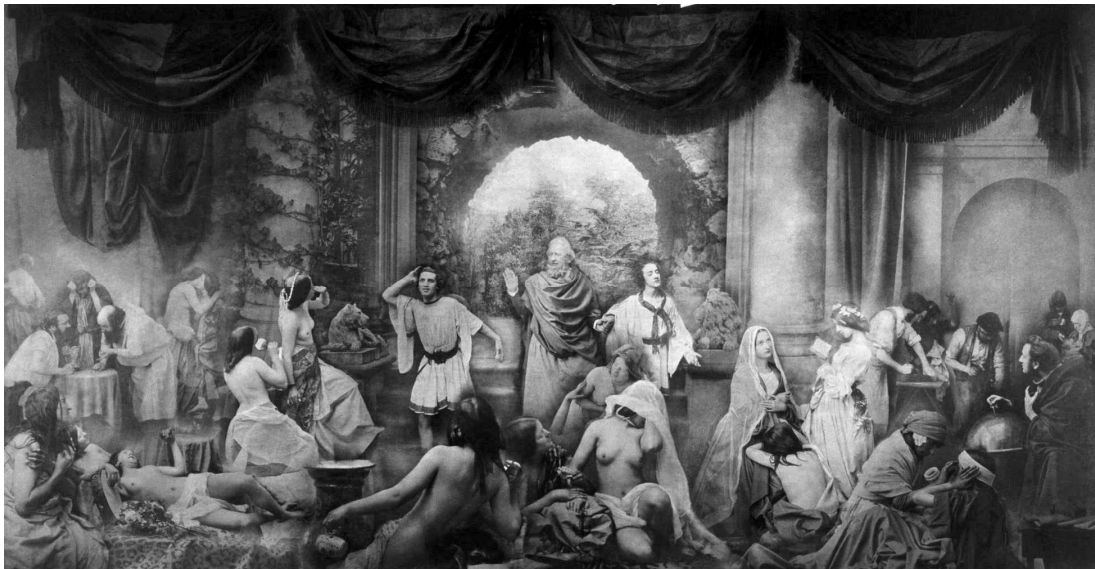
Také malíř Eugène Delacroix si ve spolupráci s fotografem Eugènem Durieuem fotografoval akty, které mu sloužily jako budoucí předloha. Delacroix režíroval umístění modelu a vzhled prostředí a Durieu měl na starosti technickou. Důraz je kladen na uzavřenou kompozici a celkové estetické působení. Výrazným kompozičním prvkem je drapérie, do které je akt částečně zahalený. Pomocí světla a stínů působí fotografie jemným plastickým dojmem. Na ženu se zde nahlíží jako na estetický prvek, autorovi nešlo o zachycení její osobnosti či duševního rozpoložení.

Obrázek 5

5 - E. Delacroix

Oscar Gustave Rejlander původně fotografoval akty sloužící jako předlohy. Později začal experimentovat a tvořil soutisky z více snímků. Jeho nejznámější dílo pochází z roku 1857 a nese název *Dva způsoby života*. Fotografie je rozdělená na dvě části, na pravé polovině jsou znázorněny ctnosti a na levé polovině zábava a neřesti. Pro soutisk pořídil celou řadu snímků. Na výjevu lze dobře sledovat, jak vnímal postavení žen ve společnosti. Většina žen na soutisku je neoděná, to na jednu stranu symbolizuje bezbrannost, ale zároveň také nemravné pokušení pro muže. Zajímavé je, že v levé části výjevu je výrazně méně mužů nežli žen. Ctnostné ženy v pravé části jsou zbožné, nebo pečují o ostatní, naopak muži jsou vzdělaní nebo zruční a vykonávají různé řemeslnické činnosti. V dnešní době by takovéto znázornění nejspíš vyvolalo pobouření mnoha žen.

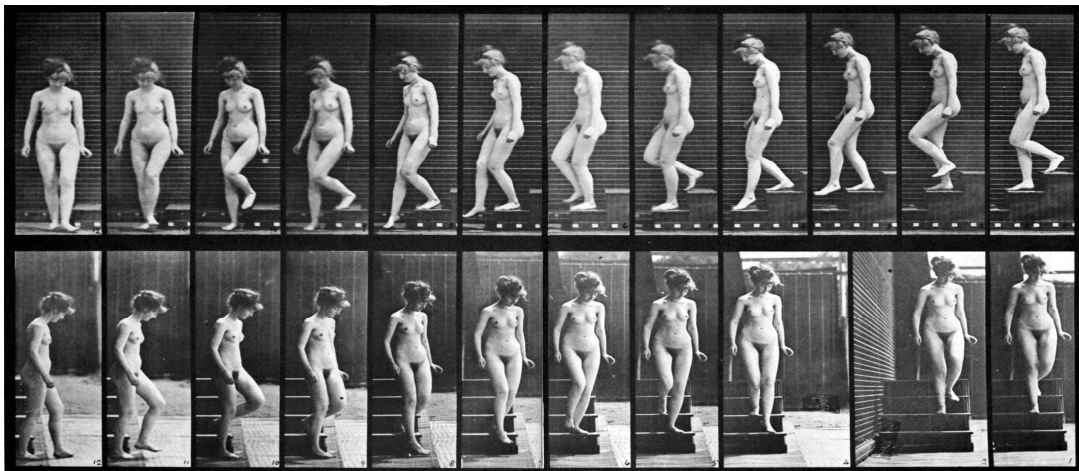

Obrázek 6

Oscar Gustav Rejlander - Dva způsoby života

Akt ženy se objevil také v tvorbě Eadwearda Jamese Muybridgera. V dějinách fotografie se především proslavil studii různých fází pohybu, které zachytil pomocí více speciálně upravených fotoaparátů. Jeho první fotografie tohoto žánru zachycují cválajícího koně. Zajímavé je, že série fotografií vznikla na zakázku dvou mužů, kteří mezi sebou uzavřeli sázku, zdali má kůň v jedné fázi cvalu všechny nohy ve vzduchu. Fotografie cválajícího koně ho natolik proslavily, že začal tvořit celou

řadu dalších fotografií rozfázovaného pohybu. Jedna ze studií zachycuje nahý model scházející ze schodů. Pro zachycení jednotlivých fází tohoto pohybu přitom nebylo nutné, aby byla postava neoděná. Nejedná se ale o příliš zajímavý druh pohybu a tak si autor pro ozvláštnění situace vybral mladou dívku, která ze schodů scházela nahá.

Obrázek 7
Eadwearda Jamese Muybridgera

1.2 Fotografie jako nové umělecké médium

Začátkem dvacátého století si fotografie postupně vybudovala postavení a začala být uznávaná jako samostatné umělecké dílo. Byla známa více jak stovka různých technik, fotoaparáty byly menší a tím pádem levnější a dostupnější. Pracovalo se s různými estetickými efekty a oblíbený byl ruční zásah do fotografie. Ve fotografii se neustále uplatňovaly piktorální tendence, které vycházely z nových uměleckých směrů, jako byl impresionismus a secese. Spor fotografů se točil okolo příliš ostré, nebo neostré fotografie. V různých zemích byla zakládána fotografická sdružení a probíhaly první výstavy. S postupem času začali fotografové opouštět piktorální tendence a hledali nové výrazové prostředky, které se náhle staly specifické pouze pro fotografii. Začaly se objevovat i dokumentární snímky z každodenního života ve městech a mimo ně, které měly sociální charakter. Poprvé se zde také objevil výřez nebo detail.

Clarence Hudson White se ve své tvorbě zaměřil na ženský portrét a akt. Patří mezi piktorialisty a byl ovlivněný především impresionismem. Rozostření dodává fotografiím jemné působení, které umocní zobrazení žen jako oduševnělé, křehké a půvabné bytosti. White si žen nejspíš velmi vážil. Fotografie aktů rozhodně nemají erotický podtext. Dobrý příklad jeho harmonické kompozice představuje *Akt se zrcadlem* (obrázek 9). Fotografie aranžoval s takovým citem, že působí, jako by zachycoval kouzlo náhodného okamžiku.

Obrázek 8 - Clarence Hudson White

Obrázek 9 - Clarence Hudson White

Neobvyklé jsou fotografie od Johna Bellocqa. Měl totiž skrytou zálibu ve fotografování prostitutek ze čtvrti červených luceren v New Orleans. Snímky byly pořízené už kolem roku 1912, objeveny byly ale až po jeho smrti. Fotografie byly nesmírně nadčasové a mnohým fotografům sloužily jako inspirace pro jejich pozdější tvorbu. „*Bellocqovy fotografie prostitutek jsou chápavé a vážné. Přesto říkají mnoho o vnitřním rozpoložení fotografovaných. O pohnutkách a průvodních okolnostech jeho práce se nic neví.*“ (Willfried Baatz, 2004, s. 78) Zajímavé je, že prostitutky fotografoval také oblečené, jako by chtěl poukázat na fakt, že se nejedná pouze o zboží, ale o ženy s osobností a různými pocity. Naopak akty žen jsou převážně anonymní, ženy často mají na obličeji i masku, nebo autor obličej na fotografii dodatečně přemaloval.

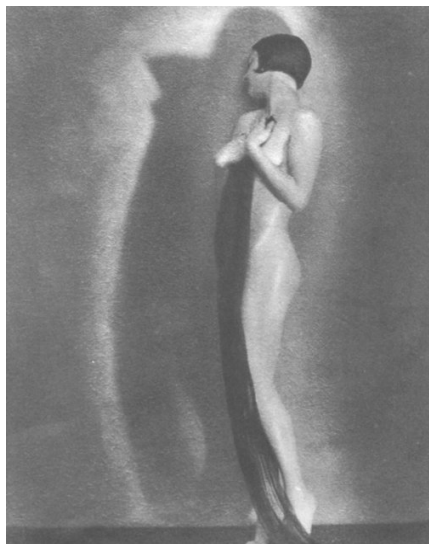
Obrázek 10 - John Bellocq

Obrázek 11 - Johna Bellocq

Fotograf Rudolf Koppitz tvořil v duchu vídeňské secese. Dnes už není příliš známý, přitom se ale jedná o významného a inovativního fotografa. Ve své tvorbě se držel starších tradic pro zobrazování a nenechal se strhnout moderní vlnou umění. Fotografoval v piktorialistickém duchu, který byl v té době už pomalu považován za zastaralý. Inspiraci nacházel v tvorbě malíře Gustava Klimta a spolu s ním byl do jisté míry ovlivněný japonským uměním. Náměty jsou plné symboliky. Důležitou roli zde hraje uzavřená vyvážená kompozice, důraz na světlo a stín a vztah mezi plochou a linií. Často fotografoval skupinové inscenované akty žen. Mezi jeho nejvýznamnější

díla patří spojení nahé tanečnice s několika oděnými postavami, která má více variací. Námět je nositelem symboliky rovnováhy mezi hmotou a tělem a pohybem a smrtí.

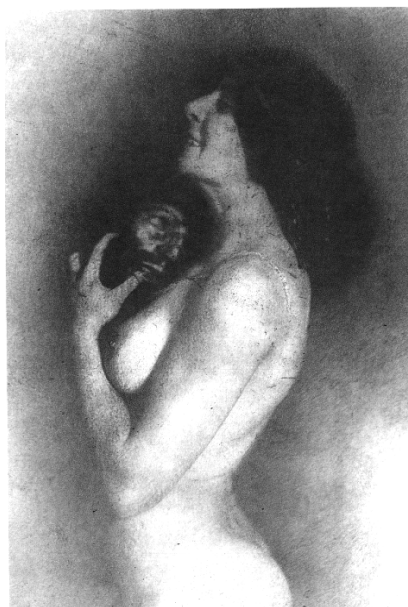

Obrázek 12 - Rudolf Koppitz

Obrázek 13 - Rudolf Koppitz

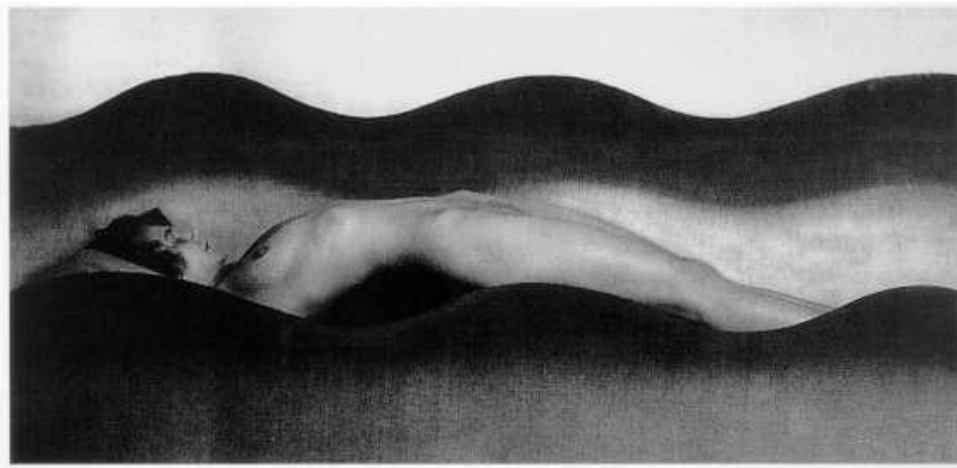
František Drtikol se v průběhu celé své fotografické tvorby zaměřoval na zobrazení ženského aktu. Na nahotu se díval jako na Boží dílo a krásu samu. Na začátku své tvorby byl ovlivněný secesí a hojně využíval symboličnosti. Ženu pojímal jako křehkou lyrickou bytost, ze které vyzařuje značná erotičnost a touha po milostném vzrušení. Ve fotografii rád využíval dekorativnosti rozpuštěných vlasů, které současně chápal jako erotický symbol. Během své tvorby se zamiloval do mladé Elišky Jánské, kterou také často fotografoval. Její neopětovaná láska v něm vyvolala všeobecné negativní nazírání na ženy, které se promítnulo do jeho následující tvorby. Ženu už neztvářňoval jako něžnou vílu, ale jako silnou a zákeřnou postavu. Byl zastáncem názoru, že skrze ženu se zrodilo zlo, tak jak se praví ve

Obrázek 14 – František

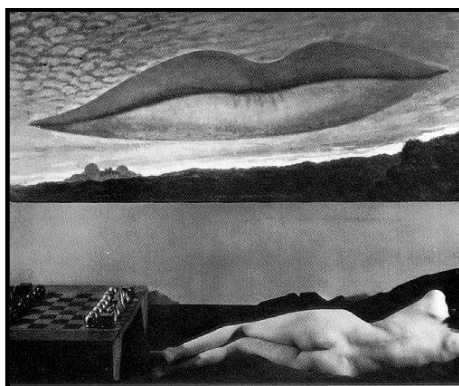
Drtikol

starém zákoně. Klíčovým tématem tohoto období se stala Salome, která je personifikací destruktivní síly ženy, která ničí muže a je symbolem pro uvolněnou pudovost a tělesnou slast. První světovou válku strávil na frontě. Hrůzy, které zažil, změnily jeho myšlení a celkové nazírání na svět. Začal se zabývat buddhismem a dal se na duchovní cestu, ženu začal chápat jako svébytnou bytost. Z fotografií se definitivně vytratila erotika a nahé ženské tělo představovalo pouhý estetický prvek dokonalé krásy, který často kombinoval s geometrickými tvary. Fotografie *Vlna* (obrázek 15) zachycuje harmonický vztah mezi organickou a anorganickou linií. Vlnovka symbolicky poukazuje na rovnováhu života, kdy je člověk jednou nahoře a jednou dole.

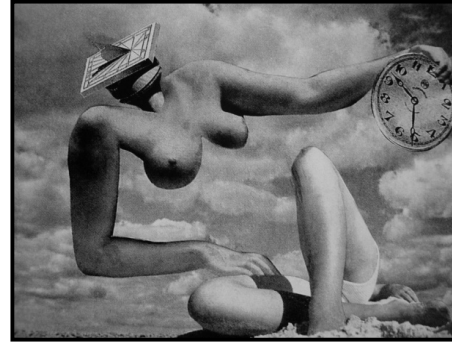
Obrázek 15 - František Drtikol

Jedním z nejrůznorodějších umělců první poloviny dvacátého století byl Man Ray. Věnoval se malbě, tvořil objekty a experimentoval s fotografií. Jeho tvorba se nedá jednoznačně zařadit do určitého uměleckého směru, jeho myšlenky se nejvíce podobají surrealismu. Ústředním znakem jeho umělecké estetiky byla náhoda a nevědomí. V uměleckém procesu vnímal fotografování jako prostředek, který ho měl přivést k automatické a mechanické umělecké produkci. Surrealistické koláže z fotografií nám dovolují nahlédnout do jeho nevědomí, kde se nejspíš často vyskytovaly ženy. Byl fascinován smyslnými rty a tvarem nahého ženského těla.

Obrázek 16 – Man Ray

Během čtyřicátých a šedesátých let tvořil surrealistické koláže také Karel Teige. Na rozdíl od Man Raye byly jeho koláže mnohem dynamičtější, složitější a s vyšším erotickým podtextem. Projevují se tu dobové události a pocity z jeho osobního života. Byl ovlivněný Fredovou psychoanalýzou, která pojednává o potřebě slasti a síle podvědomí. Ženské tělo s oblibou redukuje na „neestetické“ torzo, nebo odděluje hlavu od těla. Důležitá je symbolika používaných předmětů, v kolážích používá motiv protézy, skleněného oka, nebo samostatné ňadro. Rozhodně nezakrývá své sexuální pocity. Například v díle *Emílie ke mně přichází ve snu* (obrázek 19) je zobrazena spící žena, do které z údu proniká mužská síla.

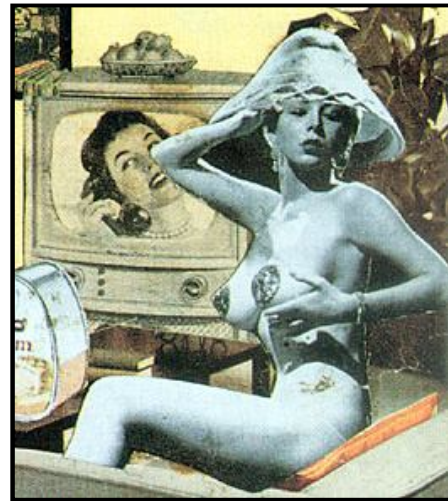
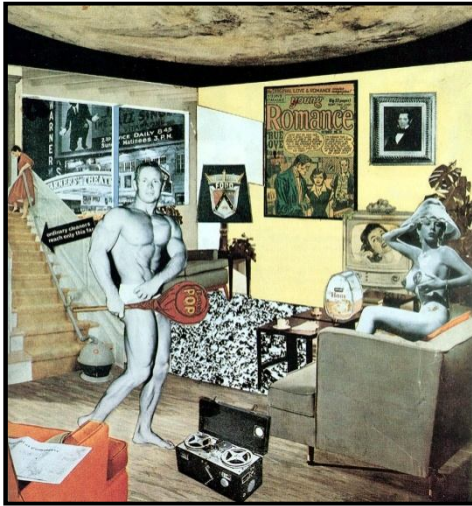

Obrázek 17 - Karel Teige

Obrázek 18 - Karel Teige

Obrázek 19 - Karel Teige

Roku 1956 vytvořil Richard Hamilton koláž pro londýnskou výstavu pop-artu nazvanou: „Toto je zítřek“, která nesla název „Co dělá naše dnešní příbytky tak odlišnými a sympatickými“ (obrázek 20). Hamilton měl jasnou představu o blízké budoucnosti, kde se pod vlivem reklamy stane součástí každé domácnosti televize, moderní domácí spotřebiče a nepřírozená strava. „Úspěšní moderní lidé sportují, pečují o svou krásu, obklopují se starožitným a moderním nábytkem, živí se jednoduchou stravou a konzumují reklamy...“ (BLÁHA, J.; SLAVÍK, J.; 1997, s. 42) Na výřezu z koláže lze sledovat mladou ženu se štíhlou postavou, která pečuje o svůj vzhled všemi možnými, až „nadpřirozenými“ způsoby. V pozadí je televize, kde nejspíš právě běží reklama nebo seriál, mladá žena na obrazovce telefonuje a zaujímá přitom „vymělkovanou“ pózu. Hamilton se příliš nemýlil. „Stereotyp vizuálních symbolů, banalita a nevkus velkoměstského folklóru se přestěhovaly i do soukromého prostředí bytů.“ (BLÁHA, J.; SLAVÍK, J.; 1997, s. 43)

Obrázek 20 – Richard Hamilton

Konzumní způsob života moderní společnosti se stal hlavní doménou tvorby Andy Warhola. Svůj ateliér symbolicky pojmenoval „Factory“ a „vyráběl“ tam, pomocí sítotisků, ve velkém své obrazy (podobně tak, jak se sériově vyrábějí všelijaké spotřební produkty). Předlohou pro jeho sítotisky byly vždy fotografie. Jeho typickým znakem je opakování jednoho motivu několikrát po sobě. Tento princip použil také na fotografiích portrétů, které byly zhotoveny v automatu na průkazové fotografie. *„Jejich různost je dána tím, jako uděláme pozici, automat však postupuje ve svých fázích sám, nečeká, až zaujmeme pozici, která by nám vyhovovala nejlépe – proto někdo zvolí jen jednu, raději se nepohybuje, aby nebyl zachycen v přechodu od jedné pozice k druhé. ... před objektivem žijeme jen sebe a nic víc, ať již děláme jakoukoliv kuriózní pózu, máme náš život zachycen automatem jako fázování – a to i tehdy, když jsou fotografie všechny stejné, protože jsme pozici nemínili změnit. I toto, tato strnulost, je náš život.“* (Petr Rezek, 2010, s. 26)

Obrázek 20 – Andy Warhol

V průběhu druhé poloviny dvacátého století známe mnoho fotografů, kteří ve své tvorbě zachycují svůj individuální pohled na ženu.

Akty žen byly a jsou stále nevyčerpatelnou oblastí, která nabízí mnoho různých uměleckých ztvárnění. Fotografie je důležitá pro dokumentaci body-artu a performance, kde umělci používají své tělo jako samostatný vyjadřovací prostředek. Stále častěji se v umění prosazovaly také umělkyně, které ve své tvorbě reflektovaly svůj vlastní pohled na ženu a pojmání ženskosti. Koncem dvacátého století se často jedná o feministicky založené autorky, které individuálně reflektují postavení ženy ve společnosti. Mnoho takto orientovaných umělkyň pracuje s fotografií, která představuje účinný komunikační prostředek.

1.3 Pohled ženy na ženu

Málokteré sociální hnutí poznamenalo konec dvacátého století tolik jako feminismus. Vznikla také celá řada feministicky orientovaného umění. *„Feminismus proměnil společenské vztahy, institucionální struktury a hierarchie, soukromé životy a identity. A nešlo přitom jenom o ženy. Dílo a veřejné angažmá mnoha feministicky orientovaných umělkyně se týkaly sociální nerovnosti jako takové.“* (Martina Pachmanová, 2008, s. 18) Feminismus v umění není věcí minulosti, je nadále živý a provokativní a svědčí o tom, že je mnoho důvodů, proč se otázkami genderové a sociální nerovnosti zabývat.

Nejnámější sdružení feministicky orientovaných umělkyně je Guerrilla Girls. Vzniklo v roce 1985 z popudu jedné výstavy v New Yorku, která měla být přehledem současného mezinárodního malířství a sochařství, mezi 169 zúčastněnými umělci bylo však pouze 13 žen. Dotčené ženy, mezi kterými bylo i mnoho umělkyně, začaly demonstrovat před muzeem. Pro zachování anonymity měly všechny ženy stejné krátké sukne, síťované punčocháče, vysoké podpatky a na hlavě masku gorily z filmu King Kong, která měla představovat mužskou dominanci a symbolizovala nepřítele. Demonstrace byly málo efektivní a tak začaly využívat nové vyjadřovací formy. Až po současnost vytvořily přes 100 plakátů, billboardů a bannerů a uspořádaly celou řadu akcí, které upozorňují na sexismus a rasismus v politice, filmu, kultuře a umění. *„Nežádají, aby se 50% umělců na výstavách skládalo z žen a umělců nebělošských ras, protestují proti tomu, že jich je méně než 10%. ... Potřebuje-li někdo mít na hlavě masku King Konga, aby se dostal do muzea, mělo by se to muzeum podrbat na hlavě. Jejich požadavek zní, že by umění v muzeích a galeriích mělo odrážet pravdivé kulturní dějiny, a ne jen ty, jež se týkají bílé mužské části.“* (Ota Grosenicková, 2004, s. 75) Mezi známější patří jejich plakát *Get Naked*, který upozorňuje na situaci v uměleckých muzeích. Na plakátu je text: *„Musejí ženy být nahé, aby se dostaly do Metropolitního muzea? Méně než 5% umělců v oddělení moderního umění tvoří ženy, ale 85% všech aktů je ženských. Gerilová děvčata, svědomí uměleckého světa“.*

Hnutí se rychle rozrostlo i za hranice USA. Organizace svou činností vzbudila ve společnosti mnoho otázek a mezi její úspěchy patří zvýšená pozornost o umělkyně.

Obrázek 21 – Guerrilla Girls

Za jednu z nevlivnějších osobností politicky a feministicky orientovaného umění posledních čtyř desetiletí je považována Martha Rosler. Je představitelkou společensko-kriticky zaměřeného umění v USA. Mimo fotografie se zabývá videem, filmem a instalacemi, také se věnuje performancí a organizuje různé politické akce. Píše a publikuje kritické texty o umění, feminizmu a o úloze kultury v každodenním životě. Martha Rosler se nikdy nezpronevěřila svým feministickým ideálům. Zajímá jí, kde je místo ženy ve světě, ve všednodenním životě a v sociálních vztazích. „*Nikdy se neoddala glorifikaci ženství. Její práce s ženským tělem a ženskými tématy nikdy nepřerostla do esencialistického modelu kulturního feminizmu.*“ (Martina Pachmanová, 2008, s. 20) Za každým jejím obrazem se skrývá složitá spleť sociálních, politických a kulturních vazeb. Setkání s jejími fotografickými díly je současně setkáním se sociální a politickou realitou dnešního života. „*Zabývá se obecnějšími otázkami moci a toho, jako tyto mocenské mechanismy znesvobodňují, diskriminují či dokonce patologizují konkrétní skupiny lidí na základě odlišného chování, názorů, barvy, kultury, hodnot.*“

Obrázek 22 – Martha Rosler

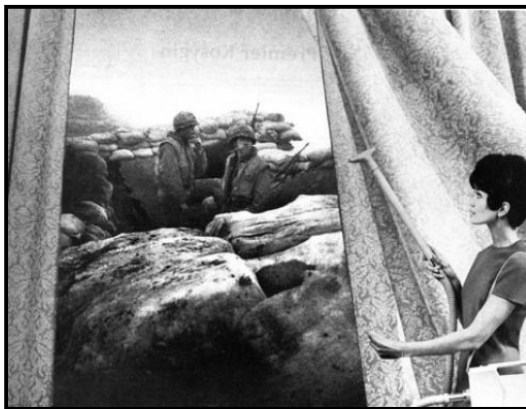
(Martina Pachmanpová, 2008, s. 23) Fotografuje v sekvencích nebo sériích a svá díla nejraději vystavuje ve veřejném prostoru, kde je možná interakce náhodných lidí. Její rané práce měly plnit politickou úlohu a byly původně určeny pro publikaci v alternativních feministických časopisech, nebo se objevovaly ve formě plakátů a letáků.

Jedna z jejích raných sérií z období 1965-1974 *Beauty Knows No Pain, or Body Beautiful (Krása nezná bolest aneb tělo krásné)* (obrázek 23) se snaží pomocí fotokoláže kritizovat erotické zobrazování role ženy v americké společnosti. „Atraktivní, vyzývavé či tajemné blondýnky, černovlásky, mulatky, Asiatky ... ve skrumáži nahých těl vystříhaných z pánských časopisů Martha Rosler poukázala na degeneraci žen na pasivní sexuální objekty určené mužskému pohledu na to, co vše jsou ženy ochotny podstoupit, aby byly pro muže žádoucí a přiblížily se domnělé dokonalosti.“ (Martina Pachmanpová, 2008, s. 19) Kritizuje ideály o kráse, které jsou nám zprostředkovávány časopisy pro ženy a reklamami výrobců kosmetiky, kde je krása výsledkem používání kosmetiky, plastických operací či liftingu neboli krása za každou cenu. V jednom svém díle kritizuje zobrazování žen jako pouhý sexuální objekt v pánských magazínech. Ve svých dílech často používá didaktismus, a to nejen aby provokovala, ale chce také rozšířit umělecké a kurátorské strategie a upozornit na některé vážné problémy. Věří v politicky angažované umění, které nespočívá v propagandě ale v neustálém narušování světa kolem nás.

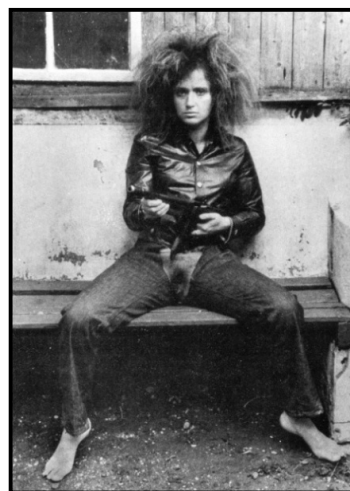
Obrázek 23 – Martha Rosler

Série fotomontáží *Bring the War Home: House Beautiful (Válka až do domu: Krásný domov)* (obrázek 24) konfrontují v absolutních protikladech snímky z války ve Vietnamu se scénami „idyllického domova“. Vyhýbá se přitom lacinému moralismu a s nutnou dávkou sarkasmu zároveň poukazuje na stereotypy „muže válečníka“ a „ženy střežící domov“.

Obrázek 24 – Martha Rosler

O otázku pozice ženy v umění a ve společnosti se zajímá také Valie EXPORT. Z původního jména Waltraud Hollingerová, se symbolicky nechala přejmenovat EXPORT (jejím přání je, aby se jméno EXPORT psalo vždy verzálkami). Význam slova „exportovat se“, poukazuje na to, že i umění je pojímáno jako zboží a ona jako žena je taky zbožím, které se exportuje. Její tvorba byla vždy výhradně feministická. Tělo bylo pro EXPORT vždy nositelem znaků a informací. Ve své tvorbě se od samého počátku zaměřuje na kritiku médií. Ve svých performancích a fotografiích vyzdvihuje ženství, které je ovlivněno patriarchálně uspořádanou společností. Skrze svoji tvorbu hledá možnosti, jak tento fakt změnit. Během jedné performance, kterou pojmenovala *Aktionhose: Genitalpanik (Akční kalhoty: Genitální panika)* si vystříhla v kalhotách oblast rozkroku, která odhalila její genitálie. S rozcuchanými vlasy a se samopalem vtrhla do kina a křičela na obecenstvo, že se přece přišli dívat na nahé ženy, tak ať se dívají!

Obrázek 25 – Valie EXPORT

Zcela jinak chápe podstatu ženství fotografka Bettina Rheimsse, která se zaměřuje na ženský akt, ale snaží se ženu zachytit objektivně, tak jaká doopravdy je a přitom neskrývat její erotickou stránku. Fotografuje ženy, které vládnou svému osudu a přitom neztrátily svojí křehkou stránku. Takto by prý měla vystupovat moderní a emancipovaná žena. Fotografie mají znázornit pocity ženy, kde sexualita není spojená s bolestí, ale s radostí. V knize *Chambre Close* zveřejnila snímky zachycující polonahé ženy v hotelových pokojích. Setkala se s ostrou kritikou, na základě čeho si uvědomila, jak moc jsou ženy neustále typizované.

Obrázek 26a – Bettina Rheimsse

V roce 2008 vydala knihu „*Book of Olga*“. Kniha vznikla z podnětu Olgy Rodionové, modelky, herečky a především manželky ruského milionáře Sergeje Rodionova. Olga a její manžel mají už přes deset let zajímavého koníčka. Platí světoznámým fotografům, aby fotili akty Olgy, mimo jiné oslovili také Bettinu Rheimss. Fotografie Olgy dle mého názoru hraničí s erotickou fotografií a pornografií. Připadá mi, že se musí jednat spíše o iniciativu manžela, který prostřednictvím fotografií může „celému světu“ ukázat, jakou má „sexy“ ženu. Fotografie Olgy tak mají podobnou reprezentativní funkci jako luxusní vila, drahé auto nebo jachta, vše zde poukazuje na jeho moc a bohatství.

Obrázek 26b – Bettina Rheimsse

Tématikou ženy a její proměnou se zabývá i fotografka Cindy Sherman. Její tvorba odráží zálibu v převlecích a převtělování do jiných rolí. Jejím výsostným způsobem vyjádření jsou autoportréty, na kterých sice sama vystupuje, nikdy však nereprezentuje sama sebe. Ve své rané tvorbě se obzvláště projevuje existencionální otázka pojmání ženy. V cyklu fotografií *Untitled Film Stills* z konce osmdesátých let, se stylizuje do archetypů žen z „béčkových“ filmů padesátých let. *„Inscenuje samu sebe, většinou dost neobratně, v klišovitých ženských pózách naznačujících melodramatický nebo kýčovitý příběh. Jako představitelka a fotografka je Shermanová vždycky zároveň subjektem i objektem svých prací. Představuje se tak v kultuře kódovaných ženských rolích, jak jsou rozličnými žánry masmédií reprodukovány.“* (Ota Grosenicková, 2004, s. 170)

Obrázek 27 – Cindy Sherman

Obrázek 28 – Cindy Sherman

V cyklu *Centerfolds* zachycuje ženy hned poté, co se nechaly vyfotografovat na úvodní stranu pornografického časopisu. Ženy se už nedívají svůdně do objektivu, jako při fotografování erotických snímků, ale neurčitě hledí kamsi do dále, jako by přestaly existovat. Ve své následující tvorbě používá místo živého modelu loutky, figuríny a různé jiné náhražky, ty komponuje do různých erotických pozic, přitom někdy není patrné, o jaké se jedná pohlaví. Jeden z jejích novějších fotografických souborů představuje opět sérii vlastních autoportrétů, tentokrát se stylizuje do rolí starších dam. Při pohledu na snímky diváka nejspíš nenapadne, že se jedná o

stejnou osobu. Portréty ukazují, jak málo stačí, abychom si o někom udělali první dojem a zařadili ho do určité sociální skupiny.

Obrázek 29 – Cindy Sherman

Obrázek 30 – Cindy Sherman

Obrázek 31 – Cindy Sherman

Také Veronika Bromová, současná česká umělkyně, fotografuje své vlastní portréty. Zabývá se tématikou sociálního a kulturního rozdílu mezi pohlavím, vlastní identitou, anatomii a erotikou. V cyklu *Pohledy* (obrázek 32) zachycuje své vlastní nahé tělo, které má na některých částech průhledy na ústrojí mozku, svaly na lýtku nebo pohlavní a břišní orgány, jako by byla svlečená z kůže. Téma se dotýká smrti, šílenství a bolesti, ale i feminizmu a pornografie. V cyklu *Zemzoo* si své nahé tělo deformovala do podoby zárodku, kukly či larvy coby počátku života na zemi. Je stejně jako Cindy Sherman současně objektem i subjektem neustálé proměny a obnovy, svazování i rozvíjení pozemského života.

Obrázek 32 – Veronika Bromová

1.4 Módní fotografie – žena jako vzor

V módě se odráží ideál krásy a duch doby, módní fotografie tak slouží jako dokumentace společnosti. Je mnohdy mnohem pravdivější a méně zkreslená, nežli dokumentární fotografie. Dobrá módní fotografie musí mít pozitivní ohlas, zaujmout, být líbivá, nebo musí šokovat. Co šokovalo včera, je dnes oblíbené a zítra zastaralé. Proto se také móda a její styl prezentace na fotografiích tak často proměňuje. *„Stejnou měrou si dovoluje móda paradoxní princip: jejím životním elixírem je permanentní sebevražda. Každá nová móda usmrtí módu včerejší a ve fotografii obdrží letmý jev módy zdánlivou licenci na trvání.“* (Ruhrberg,K.; Schneckebauer,M.; Frickeová,CH.; Honnef, K.; 2004, s. 652)

Za jednoho z prvních módních fotografů můžeme považovat Adolpha Brauna, který se zabýval také textilním návrhářstvím. Roku 1856 vydal knihu, která obsahovala 288 výtisků fotografií toskánské šlechtičny Virginie Oldoiniové. Virginie byla členkou soudního dvoru Napoleona III. Na fotografiích sloužila jako modelka pro reprezentaci oficiálních soudních šatů. V této době ještě lidé převážně k členům císařských a královských dvorů vzhlíželi.

Obrázek 34 - Adolph Brauna

Zanedlouho však pod vlivem postupného nového uspořádání společnosti začíná mít větší vliv životní styl bohatých měšťanů. Středem pozornosti se stal způsob oblékání

zámožných žen, které své modely ušité na zakázku, předváděly na večírcích a nechávaly se přitom fotografovat. „Čím byl dříve, ještě před vypuknutím první světové války císařské a královské dvory, tím se staly v nastávajícím období médií módní časopisy. Nabízely nositelkám a nositelům módy přiměřený rámec, aby viděli a mohli být viděni.“ (Ruhrberg,K.; Schneckjenbauer,M.; Frickeová,CH.; Honnef, K.; 2004, s. 649-650)

Prvním časopisem, který reprezentoval módní styly, se stal Vogue. Přestože byl založený už koncem 19. století, dostal se na vrchol až po první světové válce. V té době pro něj začal pracovat fotograf Adolf de Meyer, který je považován za průkopníka módní fotografie. Fotografoval ve stylu art deco, jeho fotografie jsou odrazem krásy a luxusu. Později přešel Meyer ke konkurenci a stal se hlavním fotografem mladšího módního časopisu Harper's Bazaar. Nadále pokračoval ve svém stylu. Na jeho fotografiích byla zaručena identita modelu s módní kreací. Modelkami byly komtesy, kurtizány, herečky a manželky zámožných manželů. Důsledky války rychle přetrhaly buržoazní uspořádání ve společnosti a módní trendy staly dostupné i pro ženy ze středních vrstev. Styl Adolfa de Meyera se tak náhle stal zastaralý. Na scénu přišli mladší fotografové, kteří se podřídili novým trendům. Jako modelky se začaly angažovat profesionální manekýny, ze kterých se rychle stávaly nové idoly doby.

Obrázek 35 - Adolf de Meyer

Jedním z novátorů v oblasti módní fotografie se stal Martin Munkasci. Původně fotografoval sportovní a taneční události. Na základě své předchozí kariéry se od něj očekávalo, že do módní fotografie vnese moderního ducha. Modelky nefotografoval v ateliérech, ale na pláži, ulicích či na sportovním hřišti v duchu životního stylu třicátých let. Zprostředkoval tak dojem náhodně pořízené „momentky“. Což bylo pro tehdejší aranžované ateliérové fotografie velkým osvěžením.

Obrázek 36 - Martin

Munkasci

Současník Munkasciho byl George Hoyningen-Huene, na rozdíl od něho však dával přednost práci v ateliéru. Jeho fotografie předstíraly něco, co ve skutečnosti neexistovalo – dokonalý člověk. Snímky vyobrazují dívky jako elegantní antické bohyně, ideál mladé dámy. Zakládal si na vyvážené kompozici a rovnoměrném osvětlení modelky. Používal klasické řecké rekvizity, které zdánlivě vyvolávaly pocit nadčasového ideálu krásy.

Obrázek 37 – G. H. Huene

Uznávaný v té době byl též módní fotograf Erwin Blumenfeld. Na jedné své fotografii, která zachycuje modelku pózující na vrcholu Eiffelovy věže, se snažil zachytit hluboké rozpory doby mezi dvěma světovými válkami. Ze snímku je cítit podobné napětí, které se tehdy šířilo celou Evropou. Modelka symbolicky pózuje nad sráznou propastí, dívá se a roztahuje přitom svou sukni jako pták křídla, který se chystá vzlétnout.

Obrázek 38 - Erwin Blumenfeld

Módní fotografové tvořili i během druhé světové války. Ve svých fotografiích lpějí na známých představách a náplních života z předválečné minulosti. Své modelky často fotografují v takovém duchu, jako by druhá světová válka byla pouhou iluzí a tím vytvářejí hlubokou propast mezi realitou, přáním a skutečností. Doba po konci války byla charakteristická nedostatkem. „*Módní fotografové ukazovali ve svých obrazech protisvět k realitě rozbombardovaných měst zničené Evropy a namáhavého boje o každodenní přežití.*“ (Ruhrberg,K.; Schnecjenbauer,M.; Frickeová,CH.; Honnef, K.; 2004, s. 652) Modelky se často objevovaly v kulisách zničeného města, kde se pohybovaly jako na jevišti. „*V elegantních šatech, kostýmech a kabátech znovu probouzely ideál dámy, vzdálené tak daleko od lopoty odborné rutiny jako od ruin světa v troskách.*“ (Ruhrberg,K.; Schnecjenbauer,M.; Frickeová,CH.; Honnef, K.; 2004, s. 652)

Nový osobitý styl, který je dodnes napodobován, zavedl v módní fotografii Richard Avedon. Pracoval pro Harper's Bazaar a později pro Vogue, kde se proslavil především obnovením portrétní fotografie, kde se vždy snažil zachytit osobnost modelek. Nejčastěji své modelky fotografoval před bílým pozadím a z přímého pohledu. Modelky mu sebevědomě hleděly do objektivu, Avedon jim umožnil projevit vlastní osobitost. „*Jeho rané obrazy na ulicích Paříže vypovídají o nezkratitelné chuti do života po přečkané době plné odříkání. Modely se prohánějí na obrazech, zřídka kdy nacházejí klid, aby si vykouřily cigaretu, vypily sklenku vína.*“ (Ruhrberg,K.; Schnecjenbauer,M.; Frickeová,CH.; Honnef, K.; 2004, s. 655)

Obrázek 39 - Richard Avedon

V šedesátých a sedmdesátých letech se pod vlivem vzrůstajícího blahobytu, který zajišťoval módě široký ohlas, změnila estetika a tvář módní fotografie. V té době se také naplno rozšířil kult mládeže, který vyplýval ze stálých konfliktů mezi generacemi. Tento konflikt se stal běžným vzorem společenského bytí. *„V módní fotografii se vytříbily hluboko sahající změny v sociálním chování a psychické jsoucnosti zřetelněji šarmem modelů než v předváděné oděvní módě. Mladistvý obraz člověka je laděn do jemnocitných impresí nálad západní společnosti.“* (Ruhrberg,K.; Schnecjenbauer,M.; Frickeová,CH.; Honnef, K.; 2004, s. 655)

Vedle Richarda Avedona byl v té době jeden z nejuznávanějších módních fotografů také Helmut Newton. Převážně jim dvěma se podařilo módní fotografii posunout od obyčejného zobrazování toho, co je teď „trendy“, k umělecké fotografii. *„V Newtonových fotografických obrazech poznáváme, jak hluboko je zakotvená móda v pudovém uspořádání lidstva, jak málo má také společného ošacení s potřebou ochrany před nepřízní počasí.“* (Ruhrberg, K.; Schnecjenbauer, M.; Frickeová, CH.; Honnef, K.; 2004, s. 655) Jeho fotografie byly šokující, pobuřující a staly se kultem v zobrazování nahého ženského těla. Volil si vesměs velmi štíhlé, povětšinou blondáté ženy, které mu pózovaly v lodičkách s vysokými podpatky. Stylově provokoval a ukazoval možnosti a nové směry módní fotografie, které byli odvážnější než kdykoliv předtím. Volil si tematické náměty

jako vraždu, pornografii nebo erotiku. Modelkám oblékal obojky, pouta a ortopedické korzety, často je nechal pózovat v naznačených lesbických polohách. To všechno mělo přinutit diváka k pozastavení a pozornosti. „*Newtonovy silné ženy se pohybují v kulisové skutečnosti a často mají postoj ledového anděla, i když jsou nahé.*“ (Willfried Baatz, 2004, s. 166) Modelky představují ideál silné, sebevědomé a krásné ženy. Spolu s Helmutem Newtonem přišla do módní fotografie erotika, tak jak jí známe dnes.

Obrázek 40 – Helmut Newton

1.5 Zobrazení ženy v médiích – pohled na moderní ženu

Fotografie žen se hojně vyskytují také v médiích. Ty jsou prostředkem komunikace a nositelem sdělení, dále se dělí na masmédia (hromadný sdělovací prostředek) a propagační prostředek neboli reklamu. Jejich vliv neustále stoupá. Média jsou neodmyslitelnou součástí našeho každodenního života, získáváme skrze ně informace a poskytují nám zábavu a rozptýlení. Jejich obsah zrcadlí hodnoty, normy, vztahy a chování, které ve společnosti přetrvávají. Je však důležité si uvědomit, že média kulturu jen pasivně nereflektují, ale také ji formují a vytvářejí a často i deformují. Například v televizním zpravodajství nebo denním tisku je předem vybráno, co stojí za pozornost, naopak co není důležité. „*Média ovlivňují náš postoj ke světu včetně našich osobních aspirací a očekávání úspěchu i naše vnímání druhých*“ (RENZETTI, C. M.; CURRAN, D. J, 2005, s. 183)

Média také výrazně ovlivňují naše vnímání žen a pojmání podstaty ženství. „*Ženám je přisuzovaná tradiční exhibicionistická role, žena sama je objektem dívání se a existuje tedy jako promítací plocha pro mužské fantazie. ... Tento fakt určuje základní existenci ženy. K této existenci se vztahuje veškerá výchova, vzdělání a zobrazení žen: veškeré módní rubriky a rady kosmetický a zábavní průmysl pochopitelně reklama a filmy, zvláště pak film narativní.*“ (Marie Fulková, 2004, s. 16)

Obrázek 41

Obrázek 42

Obraz dnešní ženy ve velké míře ovlivňují časopisy, které se na rozdíl od denního tisku zaměřují na určitou skupinu lidí. Především se jedná o časopisy pro ženy nebo

muže. „Ženské časopisy tradičně šířily „kult ženskosti“, totiž definici ženskosti jako narcistického pohroužení do sebe sama – do vlastního fyzického vzhledu („jak být co nejkrásnější“), do úspěchu v zaměstnání i úspěchu v srdečných záležitostech „jak získat a udržet si muže“).“ (RENZETTI, C. M.; CURRAN, D. J, 2005, s. 183) V posledních letech se zvýšilo zaměření na sex a to i pokud se jedná o časopisy pro dospívající dívky. Znovuvybudování ženské sexuální identity má vnášet do chování žen odvahu setkat se s muži na rovném základě. „Tato nová odvaha si však vytváří vlastní šablony toho, co to znamená být ženou: „Redakční týmy a návrhářská reklamní oddělení stále vykreslují svou ideální dívku či ženu jazykem konzumentské volby, volby kariéry, životního stylu a světonázoru.“ Aby čtenářky dosáhly tohoto ideálu, musejí si kupovat určité šaty a určitou kosmetiku, upravovat si vlasy do určitého účesu, v jistých situacích (v posteli, na pracovišti) říkat a dělat určité věci – stručně řečeno, být přetvořené (made over), což téma, jež se (i s instruktáží, jak na to) objevuje v téměř každém čísle ženských a dívčích módních časopisů.“ (RENZETTI, C. M.; CURRAN, D. J, 2005, s. 187-188) Jedno z hlavních témat časopisů je získat a udržet si muže. Ne však ve své romantické podstatě, jde zde o strategii „agresivního sex-appealu“. Na předním místě jsou titulky typu: „jak se udělat krásnou a tak přivábit muže“ nebo „jak se stát více sexy s novým zázračným účesem“ a tak jsou časopisy plné reklam na kosmetiku, parfémy a oblečení. Stejný „recept“ je používán i pro získání lepšího povolání nebo povýšení v práci.

Obrázek 43a

Obrázek 43b

Časopisy zaměřené pro muže se v mnoha ohledech liší. Na prvním místě je zde sice opět sex, na rozdíl od ženských časopisů ale není pojímán z hlediska mezilidských vztahů, ale je objektivizován a depersonalizován. V časopisech se vyskytují články o hudbě, filmech, umění, cestování a pohodlném životním stylu, které jsou umožněné finančním úspěchem. Vesměs ale chybí články o vztazích mužů a žen. Ženy na fotografiích, které slouží jako ilustrace, jsou většinou zobrazené polonahé nebo zcela nahé. Například pánský časopis Maxim má na obálce vždy ženu v erotické póze a tím čtenářům sděluje, že v ohnisku jejich zájmu je na prvním místě sex. Dále se zabývá „čistě pánskými“ záležitostmi, jako je sport, pivo, elektronika, oblékání a fitness. Běžné jsou články typu: „*Jak mohou muži ženami manipulovat, aby se s nimi mohli vyspat, jak mohou lépe šéfovat ženám ve svém životě a jak je lépe „držet na uzdě“.*“ (RENZETTI, C. M.; CURRAN, D. J, 2005, s. 191) Naprostý ideál zde představuje svobodný a finančně zajištěný muž, který má rád dobrodružství. Sekce dobrodružství, mimo adrenalinové sporty, představuje také sex s různými ženami. Otázka vztahů je zařazena do kategorie zábavy a žena je mužům převážně prezentována jako sexuální objekt. „*Je pozoruhodné, že Maxim uvedl také článek o ženských časopisech, a to pod názvem „Jak na to se svou holčičkou“.* Článek se ptá: „*Proč je žena, kterou milujete, tak paranoidní, neurotická, prostě úplný cvok?*“ *Odpověď zní: „Protože je pod vlivem těch praštěných časopisů, co čte.“ Čtenáře konejší skutečnost, že právě tento článek jim poradí. Co dělat, aby se točila jen kolem vás“.*“ (RENZETTI, C. M.; CURRAN, D. J, 2005, s. 191)

Za nejvlivnější medium je stále považovaná televize. To je podmíněné mimo jiné její snadnou dostupností a faktem, že velká část lidí u ní stále tráví svůj volný čas. V televizi také více či méně převládají genderové stereotypy. Například na výběr moderátorek jsou kladeny vysoké požadavky. „*Ve srovnání se svými mužskými kolegy musí často splňovat vyšší standardy tělesné přitažlivosti a oblékání, rovněž se od nich může vyžadovat, aby vypadaly mladší a chovaly se vstřícněji než moderátoři.*“ (RENZETTI, C. M.; CURRAN, D. J, 2005, s. 197)

Obrázek 44

Nejvýrazněji můžeme přiřazené role žen sledovat v reklamě. Reklama nám už běžně nepředstavuje jen daný výrobek, ale podsouvá nám potřeby a touhy. „Všichni přece chtějí být úspěšní, tělesně přitažliví či dokonce sexy. Reklamy často apelují právě na tyto touhy, naznačují, že jejich výrobky nejen splňují svůj původní účel, ale nabízejí něco navíc. Tímto způsobem reklamy podávají obraz, který představuje interpretaci těch kulturních hodnot, jejichž propagování přináší zisk.“ (RENZETTI, C. M.; CURRAN, D. J, 2005, s. 199 V reklamě stále převládá sexismus. Také zde je žena stavěna do podřízených pozic, často má pouze dekorativní roli a nemá žádný zřejmý vztah k výrobku. Je ukazována pouze kvůli své přitažlivosti, často je oblečená pouze do plavek nebo spodního prádla a je v provokativní póze. „Podle analytiků reklamy sděluje reklama spotřebitelům, že když si koupí dotyčný výrobek, dostanou i tu „sladkou mladou kůstku“, která k němu patří, zatímco spotřebitelkám se sděluje, aby si koupily výrobek, který jim pomůže se tou mladou kůstkou stát.“ (RENZETTI, C. M.; CURRAN, D. J, 2005, s. 199)

Obrázek 45

V reklamách se také běžně objevuje zažitý stereotyp. „Muži mají pozice spojované s autoritou – jsou to takzvaní odborníci, zatímco ženy dostávají rady, většinou od mužů, nebo jsou ukazovány v tradičních ženských povoláních a rolích (např. jako ošetřovatelky, sekretářky, tvůrkyně domova, matky).“ (RENZETTI, C. M.; CURRAN, D. J, 2005, s. 200) Žena v roli matky je zobrazena jak starostlivě vychovává své děti, objevuje nové zboží, které je zprostředkovatelem dosud nepoznaného dobra v podobě lahodného jogurtu, úžasné polévky ze sáčku nebo čisticími prostředky, které bojují se špínou a bakteriemi.

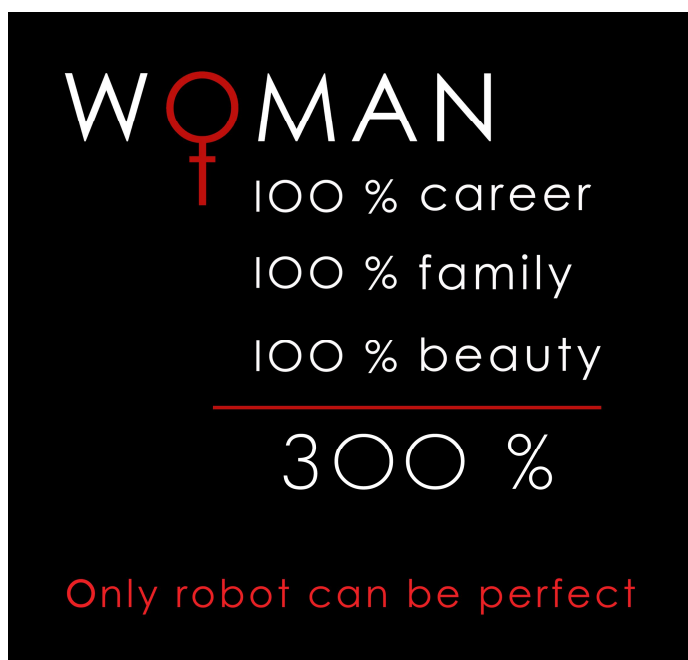
Obrázek 46

ČÁST PRAKTICKÁ

1. ŽENA = ROBOT

Ve výtvarné práci vycházím ze svého pohledu na dokonalou ženu, tak jak nám ji prezentují média v dnešní západní společnosti:

Dokonalá žena musí být krásná, úspěšná, budovat si kariéru a současně být skvělou manželkou, ženou v domácnosti a matkou. Tyto požadavky mně připadají absurdní, jelikož jsou nereálné, tudíž nesplnitelné. Přesto však nejsou většinou žen a mužů zpochybňované a jsou považované za dosažitelné. Součet požadavků na dokonalou ženu: 100% krása, 100% úspěch v povolání a 100% fungující rodina a partnerství. To ukazuje, že by měla žena „fungovat“ na 300%, což není v lidské síle. Na 300% může fungovat pouze robot, jelikož má nadlidské schopnosti. Robot je však anonymní stroj, který se pouze řídí pokyny, nemá osobnost a nenajdeme v něm žádné prvky lidskosti. Pokud by žena dosáhla všech předepsaných požadavků, ztratila by svojí identitu a stala by se anonymní. Proto jsem si pro svou výtvarnou práci zvolila heslo žena-robot.

1.1 Hlavní myšlenka

Krása ženy, jak nám jí ukazují média, se zaměřuje výhradně na vzhled, pomíjí vnitřní krásu a hodnoty. V televizi a časopisech vidíme mladé a štíhlé ženy, které mají dlouhé nohy, krásnou pleť, pěkné poprsí, výrazné oči, plné rty a krásné vlasy. Synonymem pro krásu zde už dlouho není přirozenost. Modelky, herečky, moderátorky a slavné ženy vypadají ale ve skutečnosti jinak. Než vyjdou na „scénu“ nebo jsou fotografovány, celé hodiny je líčí stylisté, češou odborníci a oblékají módní návrháři. Jejich fotografie jsou často dále retušovány a až poté spatří světlo světa. Tyto fotografie potom slouží jako vzor pro „běžné“ ženy, jak by měly vypadat, aby byly okolím považované za krásné a dokonalé. Je zajímavé, že muži jsou často snáze schopni oddělovat tento ideál od reality a na svou partnerku takové nároky nemají. Naopak ženy tráví celé hodiny u kadeřníků, utrácejí nesmyslné peníze za líčení a kosmetiku, drží přísné diety a navštěvují solária, aby se ideálu co nejlépe přiblížily. Za negativní jev ve vzhledu ženy je považované i stárání, jakmile vypadá žena „zestárle“, mluví se o ní vždy negativně, naopak, pokud žena vypadá mladší, než doopravdy je, je to považováno za úžasné. Tak není divu, jak vysoká je popularita plastické chirurgie, která o sobě tvrdí, že „tvoří krásu“ a napravuje „nedostatky“, s kterými se žena narodila, nebo které v průběhu života získala. Zároků existuje celá řada, na těle snad už není místa, kde by se nedaly provádět plastické změny. Přitom se jedná o bolestivé zákroky, které s sebou nesou spoustu zdravotních rizik. Mezi nejčastější zákroky patří odsávání tuku, vyhlazování vrásek, zvětšování poprsí a rtů, úpravy nosu a uší. Dokonce existuje i plastika pupíku a k mému naprostému nepochopení je poslední dobou velmi populární plastika vagíny. Je šokující, že na plastiku vagíny chodí i mladé dívky. Některé dívky nejsou kolikrát ani plnoleté a pro zákrok potřebují povolení od rodičů.

Obzvláště u mladých dívek je velmi nebezpečný trend „štíhlé linie“ hraničící až s podvýživou. Modelky na přehlídkových molech často vypadají jako kostlivci, přesto jsou považovány za dokonale krásné. Některé dívky, které mají normální postavu, se srovnávají s modelkami a připadají si tlusté. Drží diety a snaží se zhubnout, často

dochází k poruchám příjmu potravy, jako je bulimie nebo anorexie, mnoho dívek se vyléčení nedočká, jelikož jejich tělo v boji o přežití prohraje. Existují dokonce webové stránky, kde mladá dívka popisuje, jak se stát anorektičkou a vybízí jiné dívky, aby jí následovaly. Důležitou roli ve vzhledu hraje také oblečení a doplňky. Oblečení vždy bylo důležitým měřítkem postavení člověka ve společnosti. Každá historická doba je ve znamení jiné módy a jiných trendů v oblékání. V současnosti je tomu stejně, trendy se však daleko častěji proměňují. Média na nás tlačí, že pokud chceme „být in“ musíme dané trendy sledovat a pravidelně doplňovat šatník o nové modely.

Dokonalá žena by podle všeho měla být i dobrou partnerkou či manželkou a milující matkou. Jak zmiňuji v kapitole *Žena v médiích*, tak se médii prezentovaný vztah mezi mužem a ženou točí především kolem sexu. Muže prý můžeme získat, pouze pokud jsme dostatečně „sexy“, udržet si ho můžeme pouze „dobrým sexem“ a manipulovat s ním můžeme, pokud v něm vyvoláme „sexuální touhy“. Neustále však přetrvává i stereotyp ženy v domácnosti. V mnoha reklamách, mají ženy za úkol vychovávat a pečovat o děti, uklízet, vařit, prát a žehlit, naopak muži si s dětmi pouze hrají, a když přijdou z práce, měla by být uvařená večeře. Muži jsou představováni jako hlava rodiny a jejich úkolem je vydělávat peníze. Přestože má mít žena na starosti celý chod domácnosti a výchovu dětí, neodpadají jí povinnosti vydělávat peníze a starat se o svůj vzhled.

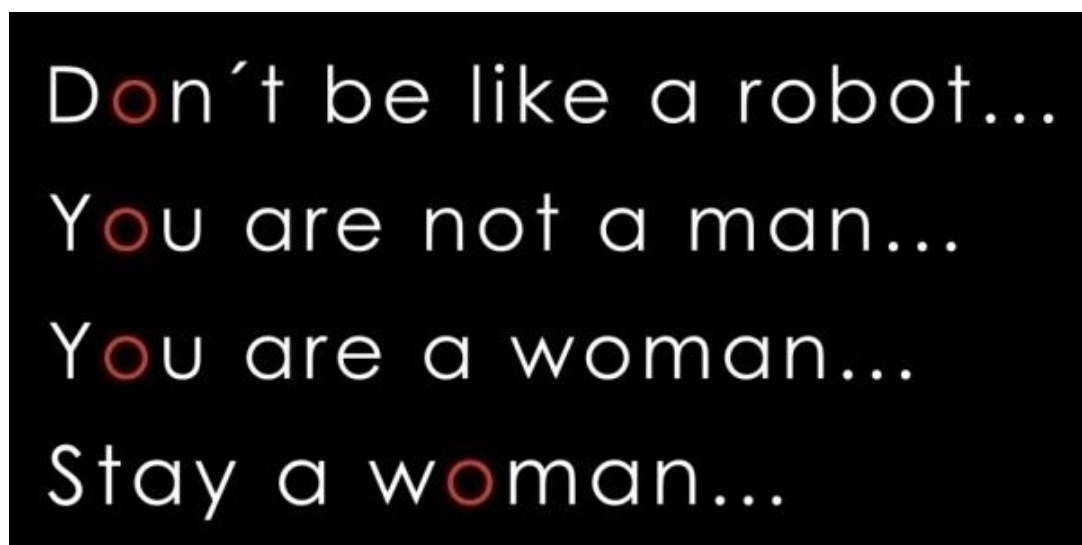
Typický obrázek je ale i „bussinesmanka“, která se žene za svojí kariérou. Úspěšná žena má v rámci svého povolání zaujímat i takové pozice, které jsou typicky mužské. Má být dominantní, asertivní a hledět si svého cíle za každou cenu. Jen taková žena je potom považovaná za silnou, jelikož je naprosto samostatná a soběstačná. Toto si však silně protiřečí s ideálem ženy v domácnosti. Takováto žena přece nepotřebuje být ve vztahu s mužem, natož přemýšlet o rodině a dětech. Dokonce by na základě své vytíženosti neměla na tyto aktivity čas. Většinu času trávit v práci a ve zbylé době se věnuje nakupování, chodí ke kadeřníkovi a do fitness centra. Víkendy tráví se svými kamarádkami a po večerech chodí na „divoké večírky“, kde může nezávisle

flirtovat s různými muži. Největší absurditu pak představuje obraz DOKONALÉ ŽENY – ROBOTA, ve kterých se propojí všechny výše uvedené role.

„Média nemají vzdělávat, musejí zaujmout, musejí zajmout pozornost diváka a posluchače stejně, jako je zajat vězeň v žaláři. Jen takové zaujetí, správně řečeno zaujetí, je efektivní. ... Zábava má člověka zabavovat, tj. brát mu sebe sama. Zábava je forma zajateckého tábora pro naše myšlení, pro svobodné myšlení a rozhodování.“ (Anna Hohenová, 2010, s. 17)

„Chybění hloubky v naší mysli je vlastně něco, co je znakem jisté duchovní slepoty, vytvořené protencí, která vše dává do jediné plochy, do jediné roviny, jako množina různých věcí. ... Kruhy našeho myšlení se potácejí nízko nad zemí a hledají jen slast.“ (Anna Hogenová, 2010, s. 31-32)

„Lidé obětují zdraví, aby vydělali peníze; pak obětují peníze, aby znovu získali zdraví; pak se tak znepokojují budoucností, že si neužívají přítomnost, a tak nežijí ani v přítomnosti ani v budoucnosti. Žijí tak, jakoby nikdy neměli zemřít. A pak zemřou, aniž předtím žili...“ (Dalajláma)

Don't be like a robot...
You are not a man...
You are a woman...
Stay a woman...

1.2 Tvůrčí realizace

Zájem o toto téma resultuje z dlouhodobějšího procesu. Touto cestou hledám odpovědi na otázky, které se týkají nejen mé existence jako ženy. Zaměřila jsem se na obraz ženy v médiích, který se ve značné míře odráží v dnešní společnosti.

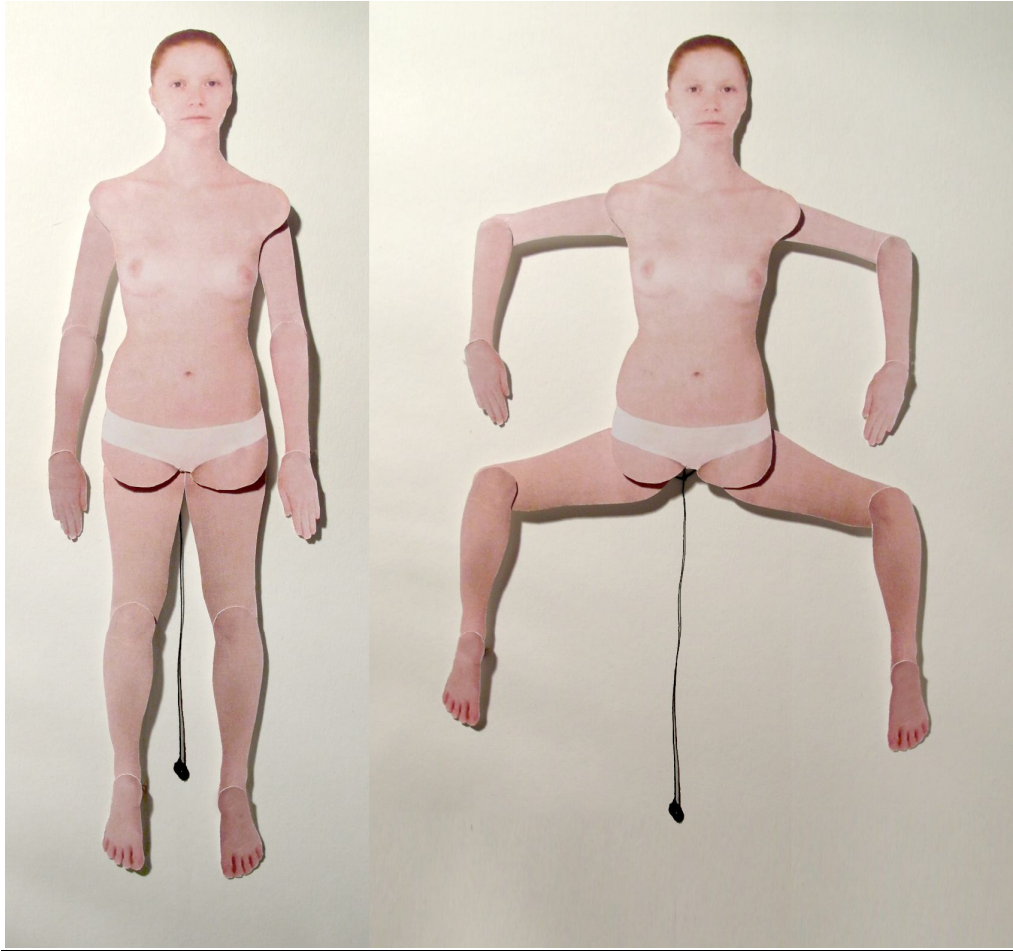
Cílem mé výtvarné práce bylo vytvořit co nejpřesvědčivější dílo, které zachytí obraz „dokonalé“ ženy v médiích a nabídne tak prostor k zamyšlení, do jaké míry jsme tímto obrazem ovlivněni.

Pro ztvárnění jsem zvolila digitální fotografii, která pro mě představuje ideální dokumentační, informační, komunikační a umělecké médium. Její věrnost v zobrazení lehce navodí iluzi reality a stává se tak velmi působivá. Také umožňuje dodatečné zásahy pomocí grafických programů.

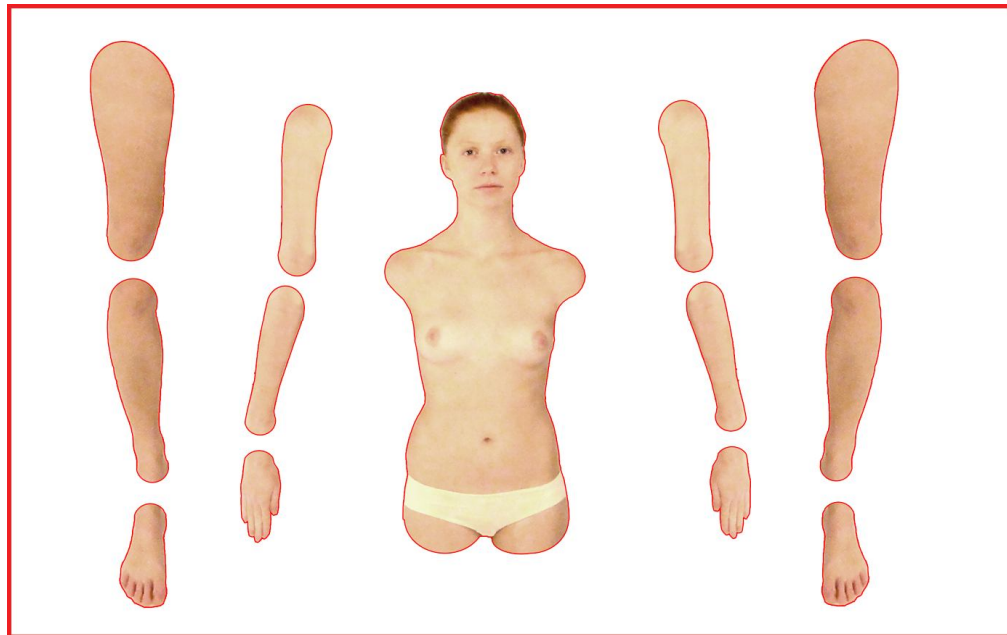
Konečný výstup představuje objekt ženy-roboty v životní velikosti, který je doplněný o řadu graficky zpracovaného materiálu. Pro dosažení účinku sdělení musí být objekt umístěn ve větším prostoru, který divákovi umožní dostatečný odstup. Pomocí jednoduché mechaniky se dá žena-robot rozpohybovat. Symbolizuje to „bezmocnost“ vůči vlivu médií, které se z nás pokoušejí dělat roboty. Dále jsem vytvořila plakáty, které v heslech a symbolech vystihují hlavní myšlenku. Hesla jsou psaná v angličtině a mezi klíčová slova patří *woman* a *robot*. Ideální prostředí pro instalaci představuje také veřejný prostor, ve kterém je možné oslovit širokou škálu lidí. Dobře by k tomu účelu sloužily billboardy a citylighty, které běžně slouží k propagaci, zde by se však jednalo o jakýsi druh antireklamy. Provokativní vytržení slov a symbolů z kontextu, má konzumenta stimulovat k zamyšlení nad obsahem sdělení.

Myšlenkově nacházím jisté podobnosti s dřívější tvorbou Marthy Rosler a současné české umělkyně Lenky Klodové. Ve formě provedení nacházím určité společné znaky s dílem *Eve* z cyklu *Kity* od Davida Černého. S tvorbou umělců jsem se setkala až po dokončení mého výtvarného díla, tudíž jsem jimi nebyla ovlivněna.

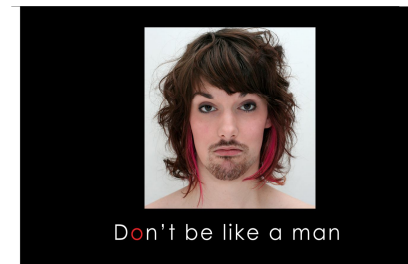
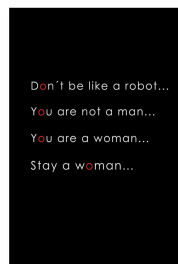
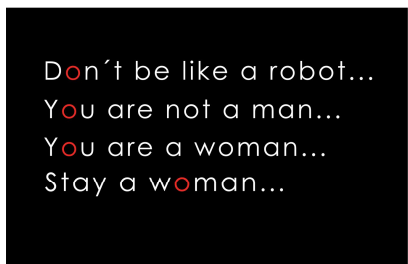
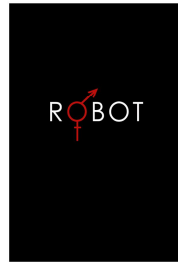
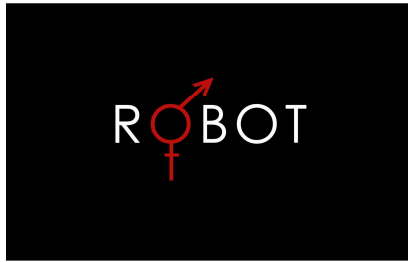
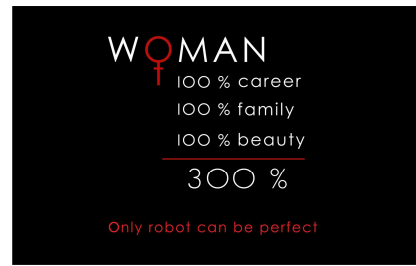

ŽENA=ROBOT -instalace objektu

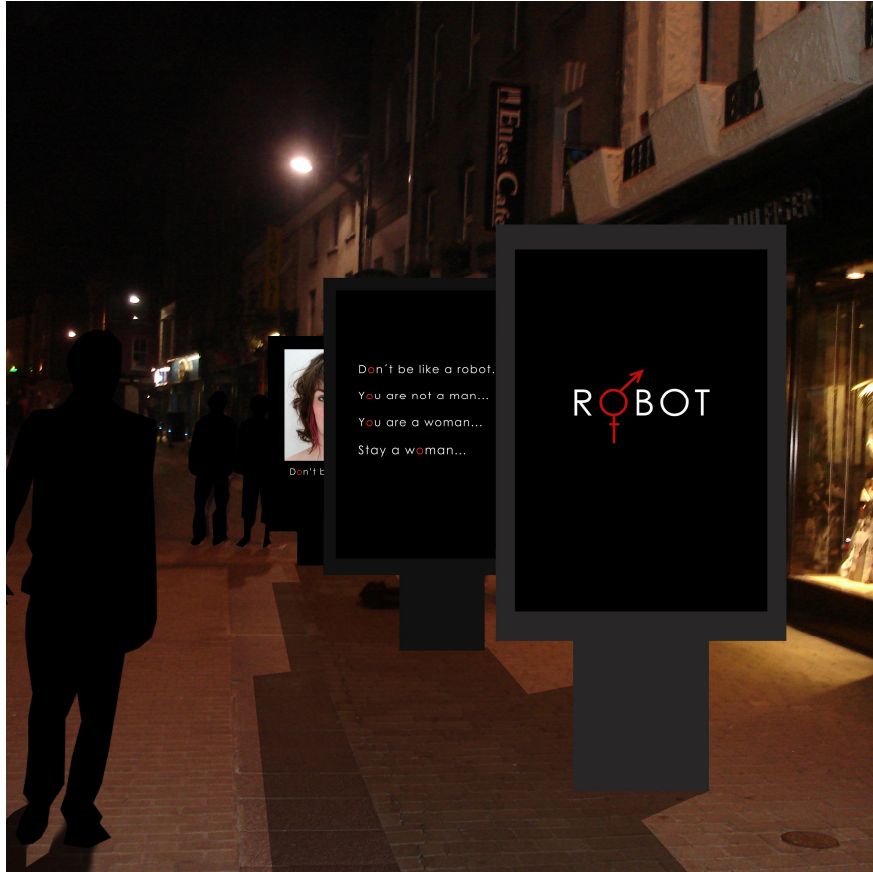

ŽENA=ROBOT – průběh realizace

grafické návrhy pro billboardy a citylighty

fiktivní instalace - citylight

fiktivní instalace - billboard

náhled výběru fotografií pro instalaci

ČÁST DIDAKTICKÁ

1. Zadání pro vyučování výtvarné výchovy

Zadání pro vyučování výtvarné výchovy jsem zaměřila pro střední a vysoké školy. Úkol jsem koncipovala podle požadavků rámcového vzdělávacího programu pro gymnaziální vzdělávání (Umělecká tvorba a komunikace). Úkoly jsou vhodné pro poznávání a porozumění umění prostřednictvím vlastní tvorby a vědomé reflexe a pochopení umění jako specifický a nezastupitelný způsob komunikace. *„Studenti mají užívat jazyka umění jako prostředku k vyjádření nejrůznějších jevů, vztahů, prožitků, emocí a představ a k schopnosti svůj způsob vyjádření hodnotit, porovnávat a nabízet ostatním členům.“*(Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, 2007, s. 51)

Úkoly vycházejí z fotografie a vztahují se k tématům: vliv médií a reklamy, žena ve fotografii, vnímání dnešního světa a genderové role. Studenti mají pracovat s fotografiemi z časopisů, ze kterých komponují koláže, nebo s vlastní fotografií, která může být jak součástí malby, tak samostatným výstupem. Studenti si mají osvojit manipulaci s fotoaparátem, zaměřit se na vyrovnanou kompozici a ostrost fotografie. Na základě své tvorby se mají aktivně podílet na vytváření vstřícné atmosféry ve svém kolektivu. Mají se snažit o vzájemné porozumění a toleranci, ale nebát se přitom kritičnosti. Úkoly se vztahují k sociokulturním tématům a lidské existenci, tudíž je vhodné o všem diskutovat a rozebírat obsahy jednotlivých děl. V rámci zadání nebo diskuse by bylo vhodné studenty seznámit s uměleckými díly, které se již podobnou tematikou zabývají.

1.1 Moderní žena - Koláž z časopisů

Motivace

V časopisech zaměřených na ženy a muže, můžeme sledovat, jaká má být dokonalá žena. Pozornost se upírá především na vzhled a na přijímání rolí, jak by žena měla vystupovat. Na ženu je kladeno mnoho požadavků, které si často i protiřečí. Důležitou roli hraje reklama, která se snaží prodávat takové výrobky a služby, které ženě pomohou stát se dokonalou.

Výtvarný problém

Největší rozdíly v pojetí moderní ženy lze sledovat při porovnání časopisů zaměřených na muže a na ženy. Požadavky na vzhled většinou zůstávají podobné, je zavedený trend mladých, štíhlých žen, které mají pěknou souměrnou tvář. Důraz je kladený na make-up, účes a oblečení. To, jak se má žena chovat a jaká je její role ve společnosti, je však proměnlivé.

Úkol má studenty upozornit na stereotypní nazírání na dokonalou ženu, také si mají uvědomit, jakým způsobem s námi manipulují časopisy a proč se názory obou pohlaví na ženu liší.

Úkol

V časopisech sledujte, jak je žena prezentována a jaké atributy dokonalou ženu tvoří (např. kosmetika, oblečení, líčení, doplňky, atd.). Z časopisů vystříhejte vše, co dokonalou ženu charakterizuje (fotografie, texty, nadpisy, atd.). Vytvořte koláž dokonalé ženy (nebo dokonalých žen) na formát A3.

Výtvarná technika

Koláž z fotografií

Pomůcky

1x podkladový papír A3, nůžky, lepidlo, časopisy zaměřené na ženy a muže (Elle, Cosmopolitan, Top dívka, Květy, Maxim, Autosport&Tuning, atd.)

Prezentace a reflexe

Po dokončení díla každý student popíše svoji dokonalou ženu (nebo ženy). Vysvětlí, čím je žena dokonalá. Pokud by se jednalo o dívku (ženu), další otázka by zněla, zdali by chtěla být jako žena z koláže, naopak otázka pro chlapce (muže), zdali by si přál mít za přítelkyni ženu z koláže. Bude zajímavé sledovat, jak jsou rozlišná, nebo naopak jak podobná jsou kritéria pro dokonalou ženu ve vnímání dívek (žen) a chlapců (mužů).

Vazby

Martha Rosler, Man Ray, Karel Teige,

1.2 Můj svět

Motivace

Každý člověk je jiný. Je to dáno prostředím, ve kterém vyrůstáme a také kulturou ve které žijeme. Máme různé povahy a různé vlastnosti, které jsme v průběhu života získali. Líbí se nám různé věci a máme všelijaké zájmy. A také svět, ve kterém žijeme, vnímá každý člověk subjektivně. Říká se, že existuje tolik světů, kolik existuje lidí.

Výtvarný problém

Z čeho se skládá můj svět, může být chápáno různě. Můj svět může existovat pouze v mé hlavě a být spleť fantazie a reality, také to může být pohled na to, co nás každý den obklopuje, nebo v jakém světě bychom chtěli žít. Mnozí umělci ve své tvorbě zprostředkovávají, jak svět vnímají oni.

Úkol

Zamyslete se, jaký je váš svět a přemýšlejte, z čeho se skládá. Své pocity vyjádřete pomocí malby na formát A2 (plátno nebo silný papír), na který umístíte fotografii celé vaší postavy nebo portrétu. Fotografie bude vytištěna černobíle na formát A4 nebo A3 a než se nalepí na pozadí pro malbu, musí být vystřižnutá. Je důležité, abyste měli předem představu, v jaké póze chcete být zobrazení. Já učitel budu sloužit jako pasivní fotograf, vy se postavíte před bílé pozadí. Pořídím 2-3 snímky, ze kterých si jeden vyberete a zvolíte si formát pro tisk podle toho, jak veliká má být vaše postava nebo portrét na vaší malbě. Fotografie můžete libovolně umístit na podklad, můžete malovat přes fotografii nebo kolem ní, nebo můžete nejdříve namalovat prostředí svého světa a až poté do malby umístit vaší fotografii.

Výtvarná technika

Malba kombinovaná s fotografií

Pomůcky

Fotoaparát, počítač, tiskárna, bílé pozadí pro fotografování, nůžky, lepidlo, akrylové nebo temperové barvy, štětce, tvrdý papír nebo plátno A2, prostor vhodný pro malování

Prezentace a reflexe

Malby by se daly rozprostřít po místnosti a studenti by se zamysleli, pro koho jsou jaké věci charakteristické a jak vnímají svět ostatní. Bylo by přínosné malby vystavit ve veřejném prostoru školy, aby si je mohli prohlédnout i ostatní studenti.

1.3 Autoportrét na téma: Entita, identita, intimita, anonymita

Motivace

Entita, identita, intimita, anonymita. Existence člověka v dnešní společnosti by se dala shrnout těmito čtyřmi slovy. Entita, jakožto existence každého z nás. Všichni jsme jedineční, na světě nenajdeme nikoho, kdy by byl stejný jako my. Každý jsme se narodili na jiném místě, máme různé návyky, myšlení, jednání a názory. Dalo by se říct, že entita je uvnitř nás. Na rozdíl od entity je identita spíše povrchová. Tím mám na mysli, že spíše popisuje, určuje totožnost člověka ve společnosti. Doba 20. a 21. století je ve znamení vědy, vynálezů, pokroku a peněz. Vše se dá identifikovat pomocí číslic a písmen. Nejen výrobky jsou takto označené, ale i na člověka se stále častěji nahlíží jako na dokonalý stroj a tak není divu, že i mi lidé máme svá čísla a písmena, které nás identifikují. Naopak intimita je naše soukromí. Absolutní intimita je náš vztah k sobě, jen my o sobě víme úplně všechno a jen my můžeme přijít k našemu sebepoznání. Zvláštní intimitu máme k našemu partnerovi či partnerce, k naší rodině, k našim přátelům. Intimita je osobní, důvěrná a také velmi zranitelná. S anonymitou se setkáváme každý den. Většina lidí je pro nás anonymní, bezejmenná. Stejně tak jsme pro stejnou většinu anonymní i my.

Výtvarný problém

Je důležité uvědomit si význam jednotlivých pojmů a vymezit si jejich hranice. Zamyslet se, jak je strukturovaná dnešní společnost a jakou v ní zaujímáme pozici. Každý student by se měl zamyslet, v čem spočívá jeho entita (existence), jaký pro něj nese význam slovo identita (totožnost), kde jsou hranice jeho intimity (soukromí) a v jakých situacích je anonymní (bezejmenný).

Úkol

Vytvořte čtyři autoportréty, které budou rozděleny podle názvu entita, identita, intimita a anonymita. Na každé fotografii se stylizujte podle daného názvu. Fantazii se meze nekladou. Můžete používat různé masky a převleky, nebo pracovat s mimikou a gesty. Fotografujte ve dvojicích nebo samostatně pomocí stativu.

Sledujte kompozici a osvětlení ve fotografii. Důležité je, aby byly fotografie ostré a čisté. Rozostřené fotografie můžete použít, pokud je to součástí vašeho konceptu. Fotografie odevzdejte v digitální podobě.

Výtvarná technika

Fotografování v interiéru nebo exteriéru

Pomůcky

Fotoaparát, stativ, lampa, převleky, masky, líčení, počítač, promítací přístroj a promítací plocha

Prezentace a reflexe

Každý student by prezentoval své autoportréty, které by se promítaly na promítací plochu. Krátce by popsal koncept své tvorby. Důraz by byl kladen jak na obsahovou, tak na technickou stránku fotografie.

Vazby

Cindy Sherman, Veronika Bromová, Martha Rosler

1.4 Reklama – tohle musím mít

Motivace

Každý dne jsme obklopeni nespočetným množstvím reklam, které se nám snaží prodat výrobky nebo služby. Reklama nám běžně podsouvá potřeby a touhy, snaží se v nás vyvolat pocit, že se bez výrobku nebo služby neobejdeme. Všichni jsme reklamou při našem rozhodování více či méně ovlivněni.

Reklama nám také vnucuje role, jak bychom se měli chovat, jak bychom měli vypadat a jaké má být naše postavení ve společnosti. Výrazně převládá sexismus, kdy se žena staví do podřízených pozicí vůči mužům. Žena má v reklamě dokonce občas pouze dekorativní roli, nemá žádný zřejmý vztah k výrobku a je ukazována pouze kvůli své přitažlivosti. V reklamách také přetrvává stereotyp, kdy je žena v domácnosti a muž, jako hlava rodiny, vydělává peníze.

Výtvarný problém

Reklama se námi snaží manipulovat. Často se nám snaží prodat i takové výrobky, které nepotřebujeme, a přitom nám namlouvá, že se bez nich nemůžeme obejít. Média a reklama naší společnost přetvořila v silně konzumní. Mnoho žen, ale i mužů, jako své koníčky uvádějí i nakupování. Někteří lidé, dokonce i celé rodiny tráví víkendy v nákupních střediscích. Existuje celá řada výrobků, které jsou zaměřené pro ženy nebo pro muže. Ženy utrácejí nejvíce peněz za kosmetiku a oblečení, naopak muži nejvíce nakupují elektroniku.

Úkol č. 1.

Vyberte si libovolný výrobek nebo předmět, na který vytvoříte fotografickou reklamu. Dané věci však vymyslete jinou funkci, než doopravdy má, můžete jí například také nově pojmenovat (např. rulička od záchodového papíru by se dala přejmenovat na kukátko, igelitová taška na multifunkční čepici). Vymyslete si reklamní slogan (např. pohled kukátkem zkrášlí váš svět atd.). Pracujte samostatně nebo v menších skupinkách (maximálně 4 osoby). Na fotografii musí být minimálně jedna osoba, která bude výrobek reprezentovat. Zaměřte se na výrazové prostředky

reklamy, pracujte s gesty a mimikou v obličeji. Z fotografie musí mít divák pocit, že je výrobek úžasný. Využijte vtipu a ironie. Celkem odevzdejte 1-3 fotografie v digitální podobě. Fotografie se budou prezentovat promítnutím na plátno, autor nebo skupinka daný výrobek představí a řekne heslo reklamy.

Vznikl by tak dobrý námět k diskuzi, ve které by se studenti mohli zamyslet nad tím, jak lehké je prodat „úplný nesmysl“

Výtvarná technika

Fotografování v interiéru nebo exteriéru

Pomůcky

Fotoaparát, stativ, počítač, promítací zařízení, promítací plocha, výrobek nebo předmět pro reklamu

Prezentace a reflexe

Po prezentaci fotografií budou studenti hlasovat, který výrobek se jim líbil nejvíce. Může proběhnout diskuze, jakými prostředky námi reklama manipuluje.

Vazby

Kryštof Kintera, Andy Warhol, Piero Manzoni (*Merda d'artista*)

Úkol č. 2.

Vyberte si jeden výrobek, který je určený pro ženu nebo muže. Vždy si musíte zvolit výrobek určený pro opačné pohlaví. Zamyslete se, jak jsou výrobky v reklamách prezentovány, jaké role představují ženy a jaké role muži. Na zvolený výrobek vytvořte reklamní fotografii. Pracujte samostatně nebo v menších skupinkách (maximálně 4 osoby). Výrobek vždy musí prezentovat minimálně jedna osoba, která bude opačného pohlaví, nežli pro koho je výrobek určen (například, pokud by se jednalo o řasenku, musel by jí prezentovat muž, ale v pózách typických pro ženy).

Odevzdejte jednu fotografii v digitální podobě, dbejte na kompozici a ostrost fotografie.

Výtvarná technika

Fotografování v interiéru nebo exteriéru

Pomůcky

Fotoaparát, stativ, počítač, promítací zařízení, promítací plocha, výrobky pro reklamu

Presentace a reflexe

Fotografie by se postupně promítly na pozadí. Studenti by se měli ke každé fotografii vyjádřit, proč je daný výrobek typický pro jedno pohlaví, také by měli posoudit, zdali se dotyčnému povedlo výrobek dobře představit. Mohlo by dojít k diskusi o postavení ženy a muže ve společnosti a jaké požadavky jsou reklamou kladeny na ženy a na muže.

Seznam použité literatury:

- BAATZ, W.; *Fotografie*. Computer Press, Brno 2004. ISBN 80-251-0210-6
- BLÁHA, J.; SLAVÍK, J.; *Průvodce výtvarným uměním V*. Praha: Práce, 1997. ISBN 80-208-0432-3
- DUBUFFET, J.; *Dusivá kultura*, Herrmann a synové: Praha: 1998
- FELIX, Z.; PACHMANOVÁ, K.; *Martha Rosler Photographic Works 1965-2008 / Fotografická práce 1965-2008*. Praha: Pro Langhans, 2008. ISBN 978-80-902816-5-3
- FOSTER, H.; KRAUSS, R.; BOIS, Y. A.; *Umění po roce 1900*. Praha: Slovart, 2007. ISBN 978-80-7209-952-8
- FULKOVÁ, Marie. Když se řekne gender: část I. *Výtvarná výchova*. 2003, roč. 43, č. 4, s. 5–8.
ISSN 1210-36-91
- FULKOVÁ, Marie. Když se řekne gender: část II. *Výtvarná výchova*. 2004, roč. 44, č. 1, s. 6–9.
ISSN 1210-36-91
- FULKOVÁ, Marie. Když se řekne gender: část III. *Výtvarná výchova*. 2004, roč. 44, č. 2, s. 13–16. ISSN 1210-36-91
- FULKOVÁ, Marie. Když se řekne gender: část IV. *Výtvarná výchova*. 2004, roč. 44, č. 3, s. 8–9.
ISSN 1210-36-91
- FULKOVÁ, Marie. Když se řekne gender: část V. *Výtvarná výchova*. 2004, roč. 44, č. 4, s. 7–9.
ISSN 1210-36-91
- FULKOVÁ, Marie. Když se řekne gender: část VI. *Výtvarná výchova*. 2004, roč. 45, č. 1, s. 8–11.
ISSN 1210-36-91
- FULKOVÁ, M.; Když se řekne... vizuální gramotnost. *Výtvarná výchova*. 2002, roč. 42, č. 4, s. 13. ISSN 1210-36-91
- GABLIKOVÁ, S.; *Selhala moderna?* VOTOBIA: Olomouc: 1985. ISBN 80-85885-20-4

- GROSENICKOVÁ, U.; *Ženy v umění 20. a 21. Století*. Taschen. Praha: Slovart, 2004. ISBN 80-7209-626-5
- HOGENOVÁ, A.; *K fenoménu sebepoznání*. Universita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7290-478-5
- KOETZLE, H. M.; *Slavné fotografie, Historie skrytá za obrazy I*. Taschen. Praha: Slovart, 2003. ISBN 3-8228-2576-X
- KOETZLE, H. M.; *Slavné fotografie, Historie skrytá za obrazy II*. Taschen. Praha: Slovart, 2003. ISBN 3-8228-2578-6
- ORLANDINI, C.; *Photography the masters*. SOCIAL Group S. p. A., 2010. ISBN 978-88-8117-819-3
- PINCAS, S.; MARC, L.; *Dějiny reklamy*. Taschen, Praha: Slovart, 2009. ISBN 978-80-8391-266-6
- RENZETTI, C. M.; CURRAN, D. J.; *Žena, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0525-2
- REZEK, P.; *Tělo, věc a skutečnost – spisy V*. Praha: 2010. ISBN 978 – 80 – 903898 – 5 – 4
- RUHRBERG, K.; SCHNECHENBURGER, M.; FRICKEOVÁ, CH.; HONNEF, K.; *Umění 20. Století*. Taschen. Praha: Slovart, 2004. ISBN 80-7209-521-8
- ŠAMŠULA, P.; ŠMÍD, J.; *Fotografie a dnešní výtvarná výchova: část třetí – fotografie a výtvarné umění II – Fotografie jako obraz člověka*. Výtvarná výchova, 2005, roč. 45, č. 2, s. 2-7, ISSN 1210-3691
- ŠAMŠULA, P.; ŠMÍD, J.; *Fotografie a dnešní výtvarná výchova: část pátá – fotografie a výtvarné umění IV – Fotografie a lidská identita (1)*. Výtvarná výchova, 2006, roč. 46, č. 1, s. 2-8, ISSN 1210-3691
- ŠAMŠULA, P.; ŠMÍD, J.; *Fotografie a dnešní výtvarná výchova: část šestá – fotografie a výtvarné umění IV – Fotografie a lidská identita (2)*. Výtvarná výchova, 2006, roč. 46, č. 2, s. 2-8, ISSN 1210-3691
- TŘEŠTÍK, T.; *Osobnosti současné české reklamní a módní fotografie*. Atemi, s.r.o., 2002. ISBN 80-238-8197-3
- VOJTĚCH, D.; MALÁ, O.; OTTO M. URBAN, O. M.; CLAVERIE, J.; *Veronika Bromová Království / Kingdoms*. Arbor vitae, 2008. ISBN 978-80-87164-13-6

Internetové zdroje:

Jiří Lukáš. PHOTOREVUE.COM, *Rudolf Koppitz*. [online], 23. 06. 2002 [březen 2012],
Dostupné z:

<http://www.photorevue.com/phprs/view.php?navezclanku=&cislocclanku=2002062301>

Tereza Marková. *Role ženy ve výtvarném díle Františka Drtikola*. [online], 2008,
[březen 2012], Dostupné z:

http://is.muni.cz/th/165260/ff_b/Role_zeny_ve_vytvarnem_umeni_Frantiska_Drtikola.pdf

ŠÍMÁČEK, R.; *Postavení ženy ve společnosti – Diplomová práce*. [online], 2007,
[březen 2012], Dostupné z: http://is.muni.cz/th/55678/pedf_m/Simacek_10.5..pdf

Jiří Mrázek. LIGHTGARDEN.CZ, *Bettina Rheimsse – fotím nahé ženy a prezidenty*.
[online], 2009 [duben 2012], Dostupné z:

<http://www.lightgarden.cz/magazine/clanky/osobnosti/bettina-rheims-fotim-nahe-zeny-a-prezidenty>

Jiří Mrázek. LIGHTGARDEN.CZ, *Ani jedna z tváří Cindy Sherman*. [online], 2009
[duben 2012], Dostupné z:

<http://www.lightgarden.cz/magazine/clanky/osobnosti/ani-jedna-z-tvari-cindy-sherman>

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. [online], 2007 [duben 2012],

Dostupný z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPG-2007-07_final.pdf

Zdroje obrázkové dokumentace:

- Obrázek 1: flickriver.com [online] Felix Nadar [březen 2012]
http://farm6.static.flickr.com/5165/5326588636_465976ded9.jpg
- Obrázek 2: wikipedia.org [online] Julie Margaret Cameronová [březen 2012]
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/8e/Sadness,_by_Julia_Margaret_Cameron.jpg/220px-Sadness,_by_Julia_Margaret_Cameron.jpg
- Obrázek 3: swotti.com [online] Julia Margaret Cameron [březen 2012]
http://www.kiberpipa.org/gallery/album82/Julia_Margaret_Cameron_Madona_z_o_trokoma_1866.sized.jpg
- Obrázek 4: la-duchesse.blog.cz [online] Pornografie 19. Století [březen 2012]
http://nd03.jxs.cz/185/508/57d537d15a_65884974_o2.png
- Obrázek 5: wikimedia.org [online] Eugène Delacroix [březen 2012]
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6a/Durieu_1.jpg
- Obrázek 6: twcdc.com [online] Oscar Gustav Rejlander, *Dva způsoby života* [březen 2012]
http://twcdc.com/andycox/wp-content/uploads/2011/04/Oscar-gustave-rejlander_two_ways_of_life.jpg
- Obrázek 7: blogs.dickinson.edu [online] Eadweard James Muybridge [březen 2012]
http://blogs.dickinson.edu/norwichhumanities/files/2010/09/muybridge_descending.jpg
- Obrázek 8: flickr.com [online] Clarence Hudson White [březen 2012]
http://farm3.staticflickr.com/2126/3541242774_e45f992693.jpg
- Obrázek 9: photoseed.com [online] Clarence Hudson White [březen 2012]
<http://www.photoseed.com/uploads/2011/12/12/mirror.jpg>
- Obrázek 10: thelicentiate.com [online] John Bellocq [březen 2012]
<http://thelicentiate.files.wordpress.com/2012/03/510.jpg>
- Obrázek 11: barbeariaclube.com [online] John Bellocq [březen 2012]
<http://www.coisasemanal.com.br/blog/wp-content/uploads/2012/03/4-ej-bellocq-untitled-about-1911-1913-painting-artwork-print-1.jpg>
- Obrázek 12: wordpress.com [online] Rudolf Koppitz [březen 2012]
<http://theworldofphotographers.files.wordpress.com/2012/03/rudolf-koppitz-13.jpg?w=500>
- Obrázek 13: galerie-cabestan.com [online] Rudolf Koppitz [březen 2012]
<http://galerie-cabestan.com/images/blog/01-Koppitz-Movement.jpg>
- Obrázek 14: art-of-the-day.info [online] František Drtikol [březen 2012]
<http://www.art-of-the-day.info/e12932-salome-danse-et-decadence.html>
- Obrázek 15: viditelneprese.net [online] František Drtikol [březen 2012]
http://1.bp.blogspot.com/_6r8vdwX8qPE/TJoGWI1waYI/AAAAAAAAABtY/qaIMLzDbV3w/s640/frantisek-drtikol-wave-19252.jpeg
- Obrázek 16: anthonylukephotography.blogspot.cz [online] Man Ray [březen 2012]
http://4.bp.blogspot.com/-UlzxUKWWhszc/TbLbrWP_f2I/AAAAAAAAAYE/-Im8-Qj352s/s640/man+ray+a_lheure.jpg
- Obrázek 17: a21.idata.over-blog.com [online] Karel Teige [březen 2012]
<http://a21.idata.over-blog.com/388x500/0/24/82/66/artistes/karel-teige-1947.jpg>
- Obrázek 18: ces.mkcr.cz [online] Karel Teige [březen 2012]
<http://ces.mkcr.cz/cz/img/7/0/5/p642.jpg>

Obrázek 19: ces.mkcr.cz [online] Karel Teige [březen 2012]
<http://ces.mkcr.cz/cz/img/3/0/5/p642.jpg>

Obrázek 20: vicemene-umeni.blogspot.cz [online] Richard Hamilton [květen 2012]
http://3.bp.blogspot.com/-jLdQoOVc7Po/Tm-Z1rlU7QI/AAAAAAAAANZs/eK-5Gc81_AI/s1600/Richard+Hamilton-Co+vlastn%25C4%259B+d%25C4%259B%25C3%25A1+na%25C5%25A1e+p%25C5%2599%25C3%25ADbytky+tak+odli%25C5%25A1n%25C3%25BDmi+a+sympatick%25C3%25BDmi%252C+1956.jpg

Obrázek 21: thecityreview.com [online] Andy Warhol [květen 2012]
<http://www.thecityreview.com/f06cco1b.jpg>

Obrázek 22: indyweek.com [online] guerrilla-girls [březen 2012]
<http://www.indyweek.com/imager/guerrilla-girls-do-women-have-to-be-naked-to-get-into-the-met-museum/b/original/2680634/3a92/Naked1989.jpg>

Obrázek 22: arthistoryarchive.com [online] Martha Rosler [březen 2012]
<http://www.arthistoryarchive.com/arthistory/feminist/images/MarthaRosler-Hothouse-Harem-1972.jpg>

Obrázek 23: amazonaws.com [online] Martha Rosler [březen 2012]
http://s3.amazonaws.com/eob_images-production/images/standalone/1299793801_MarthaRosler-Hothouse-Harem-1972.jpg?1299793801

Obrázek 24: langhansgalerie.cz [online] Martha Rosler [březen 2012]
http://www.langhansgalerie.cz/data/488_1206092746.jpg

Obrázek 25: charimgalerie.at [online] Valie Export [březen 2012]
http://www.charimgalerie.at/images/valie_export/pic03.jpg

Obrázek 26a: whoinspiresme.tumblr.com [online] Bettina Rheimsse [březen 2012]
http://28.media.tumblr.com/tumblr_lvsry54vnP1qapvjgo1_400.jpg

Obrázek 26b: gqmagazine.fr [online] Bettina Rheimsse [březen 2012]
http://www.gqmagazine.fr/uploads/images/thumbs/200846/081113_the_book_of_olga_aspx_ss_image_ce_rheims_olga_01_jpg_203598652_north_320x.jpg

Obrázek 27: redbox.de [online] Cindy Sherman [březen 2012]
http://www.redbox.de/news/_data/zoom_wolfsburg_ichZweifellos_3.jpg

Obrázek 28: charlotteledger.co.uk [online] Cindy Sherman [březen 2012]
<http://charlotteledger.co.uk/wp-content/uploads/2011/06/filmstill58.jpg>

Obrázek 29: spruethmagers.com [online] Cindy Sherman [březen 2012]
http://www.spruethmagers.com/bilder/works/sherman_00109.jpg

Obrázek 30: mrpelacus.blogspot.cz [online] Cindy Sherman [březen 2012]
<http://mrpelacus.blogspot.cz/2012/03/cindy-sherman.html>

Obrázek 31: rfc.museum [online] Cindy Sherman [březen 2012]
http://rfc.museum/images/stories/BtC/Sherman-C/Sherman_Cindy-Untitled2000.jpg

Obrázek 32: originalweapon.tumblr.com [online] Veronika Bromová [červen 2012]
http://24.media.tumblr.com/tumblr_lkbwg4yzV71qzg666o1_500.jpg

Obrázek 34: [http: fany.savina.net](http://fany.savina.net) [online] Adolph Braun [březen 2012]
http://4.bp.blogspot.com/_-

wlW5BxRhqg/THn6ri7u6LI/AAAAAAAABVQ/XeTNI8WQ/s1600/The+Comtesse+d
e+Castiglione1.jpg

Obrázek 35: wikimedia.org [online] Adolf de Meyer [březen 2012]

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/1a/Gertrude_Vanderbilt_Whitney.jpg

Obrázek 36: michaelhoppengallery.com [online] Martin Munkasci [březen 2012]

http://www.michaelhoppengallery.com/artist,show,1,56,109,1630,0,0,0,0,martin_munkacsi_lucile_brokaw,_harper_s_bazaar,_december_.html

Obrázek 37: swingfashionista.com [online] George Hoyningen-Huene [březen 2012]

<http://www.swingfashionista.com/wp-content/uploads/2010/03/george-hoyningen-huene-lee-miller2.jpg>

Obrázek 38: thegloss.com [online] Erwin Blumenfeld [březen 2012]

<http://thegloss.com/fashion/retro-snap-erwin-blumenfeld/>

Obrázek 39: wordpress.com [online] Richard Avedon [březen 2012]

<http://danklook.files.wordpress.com/2011/03/elizabeth-taylor-by-richard-avedon-1964.jpg>

Obrázek 40: spacereptilesareyourfriend.com [online] Helmut Newton [březen 2012]

http://spacereptilesareyourfriend.com/images/0helmut_newton_big_nudes_frontal.jpg

Obrázek 41: Reklama – celebritybeautybuzz.com [online] Dolce a Gabbana [březen 2012]

http://www.celebritybeautybuzz.com/wp-content/uploads/2009/01/scarlet_johansson_500x375.jpg

Obrázek 42: sassisamblog.com [online] Reklama – kosmetika [březen 2012]

http://www.sassisamblog.com/wp-content/uploads/2011/03/LOreal_Baroque_Glamour_Model_01.jpg

Obrázek 43a: jenprozeny.cz [online] Cosmopolitan [březen 2012]

http://www.jenprozeny.cz/sites/default/files/imagecache/dust_nodegrid_zoom/gallery/5717/21583.jpg

Obrázek 43b: magaziny.cz [online] Maxim [březen 2012]

<http://www.magaziny.cz/media/obalky/original/2077.jpg>

Obrázek 44: jenprozeny.cz [online] Reklama [březen 2012]

<http://jenprokrasu.jenprozeny.cz/sites/default/files/imagecache/upoutavka/teasers/3944/35060.jpg>

Obrázek 45: i.pravda.sk [online] Reklama [březen 2012]

http://i.pravda.sk/07/092/skcl/P201db48b_fordsuper.jpg

Obrázek 46: cleannfreshcleaning.com [online] Cleaning [květen 2012]

<http://www.cleannfreshcleaning.com/wp-content/uploads/2010/08/cleaning-lady-thumbs-up.jpg>